II

(Πράξεις για την ισχύ των οποίων δεν απαιτείται δημοσίευση)

ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

της 20ής Μαΐου 1998

με την οποία μια συγκέντρωση κηρύσσεται συμβιβάσιμη με την κοινή αγορά και με την εφαρμογή της συμφωνίας ΕΟΧ

(Υπόθεση IV/M.1016 — Price Waterhouse/Coopers & Lybrand)

[κοινοποιηθείσα υπό τον αριθμό Ε(1998) 1388]

(Το κείμενο στην αγγλική γλώσσα είναι το μόνο αυθεντικό)

(Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ)

(1999/152/ΕΚ)

Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ,

Έχοντας υπόψη:

τη συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας,

τη συμφωνία για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο, και ιδίως το άρθρο 57 παράγραφος 2 στοιχείο α),

τον κανονισμό (ΕΟΚ) αριθ. 4064/89 του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1989, για τον έλεγχο των συγκεντρώσεων μεταξύ επιχειρήσεων [1], όπως τροποποιήθηκε τελευταία απο τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1310/97 [2], και ιδίως το άρθρο 8 παράγραφος 2,

την απόφαση της Επιτροπής της 21ης Ιανουαρίου 1998 να κινήσει τη διαδικασία στην παρούσα υπόθεση,

τη γνώμη της συμβουλευτικής επιτροπής συγκεντρώσεων [3],

Εκτιμώντας ότι:

(1) Στις 11 Δεκεμβρίου 1997, η Επιτροπή έλαβε λεπτομερή κοινοποίηση της σχεδιαζόμενης συγκέντρωσης, σύμφωνα με το άρθρο 4 του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 4064/89, με την οποία η Price Waterhouse και η Coopers & Lybrand θα συγχωνεύονταν πλήρως κατά την έννοια του άρθρου 3 παράγραφος 1 στοιχείο α) του κανονισμού. Εφόσον η εν λόγω συμφωνία συνάφθηκε πριν από την 1η Μαρτίου 1998, η Επιτροπή εφάρμοσε τον κανονισμό (ΕΟΚ) αριθ. 4064/89 (εφεξής «κανονισμός για τις συγκεντρώσεις»), όπως ίσχυε πριν από την τροποποίησή του από τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1310/97.

(2) Μετά την προκαταρκτική εξέταση της κοινοποίησης, η Επιτροπή συμπέρανε ότι η σχεδιαζόμενη συγκέντρωση μπορούσε να δημιουργήσει ή να ενισχύσει δεσπόζουσα θέση που θα παρεμπόδιζε σε ουσιαστικό βαθμό τον αποτελεσματικό ανταγωνισμό στην κοινή αγορά ή σε σημαντικό τμήμα της, και ότι εγείρει για το λόγο αυτό σοβαρές αμφιβολίες ως προς το συμβιβάσιμό της με την κοινή αγορά.

I. ΤΑ ΜΕΡΗ

(3) Η Price Waterhouse (εφεξής «PW») και η Coopers & Lybrand (εφεξής «C&L») είναι δύο από τις έξι μεγαλύτερες (εφεξής οι «έξι μεγάλες») εταιρείες ελεγκτικών και λογιστικών υπηρεσιών σε παγκόσμιο επίπεδο [οι άλλες τέσσερις είναι η Arthur Andersen («AA»), η Deloitte Touche Tohmatsui International («DTTI») και η KPMG και η Ernst & Young («EY»)].

[1] ΕΕ L 395 της 30. 12. 1989, σ. 1 (διορθωμένη έκδοση ΕΕ L 257 της 21. 9. 1990, σ. 13).
[2] ΕΕ L 180 της 9. 7. 1997, σ. 1.
[3] ΕΕ C 56 της 26. 2. 1999, σ. 12.

(4) Οι δραστηριότητες των δύο μερών καλύπτουν τους ίδιους επιχειρηματικούς τομείς, δηλαδή την παροχή σε επιχειρήσεις των ακόλουθων υπηρεσιών: έλεγχος των λογαριασμών τους σύμφωνα με τους εκ του νόμου προβλεπόμενους ελεγκτικούς κανόνες («υποχρεωτικός έλεγχος»), άλλες ελεγκτικές και λογιστικές υπηρεσίες, υπηρεσίες φορολογικών συμβουλών και φοροτεχνικού ελέγχου, υπηρεσίες συμβουλών διαχείρισης, ιδίως όσον αφορά τις τεχνολογίες των πληροφοριών και τον στρατηγικό προγραμματισμό των δραστηριοτήτων και των ανθρώπινων πόρων, υπηρεσίες χρηματοοικονομικών συμβουλών σε επιχειρήσεις και υπηρεσίες σε επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν δυσχέρειες.

II. **Η ΠΡΑΞΗ**

(5) Στις 17 Σεπτεμβρίου 1997, η Price Waterhouse και η Coopers & Lybrand σύναψαν συμφωνία για τη συγχώνευση των παγκόσμιων δικτύων τους.

(6) Η σχεδιαζόμενη συγκέντρωση θα γίνει με τη συγχώνευση των μερών. Δεδομένου ότι και οι δύο εταιρείες αποτελούνται από διεθνή δίκτυα εθνικών γραφείων που εποπτεύονται από διεθνή όργανα, η συγχώνευσή τους θα πραγματοποιηθεί με μια σειρά συναλλαγών και συμβατικών διακανονισμών μέσω των οποίων τα δύο δίκτυα θα συγχωνευθούν σε παγκόσμιο επίπεδο. Τα δύο μέρη θα αποκτήσουν νέα ενοποιημένη διάρθρωση («Combination Agreement») που θα αντικατοπτρίζει τη σημερινή διάρθρωση της «PW Combination Agreement». Στην πράξη, οι εταίροι της PW σε δεδομένο έδαφος θα συγχωνευθούν με τους εταίρους της C&L που δραστηριοποιούνται στο ίδιο έδαφος. Ανάλογα με την εθνική νομοθεσία που διέπει την παροχή ελεγκτικών και λογιστικών υπηρεσιών, η συγκέντρωση θα γίνει είτε με κανονική συγχώνευση των αντίστοιχων εταιρειών, είτε με την απόκτηση από το ένα μέρος των δραστηριοτήτων και του ενεργητικού του άλλου μέρους, είτε με τυπική λύση εταιρειών και τη σύσταση νέας εταιρείας. Οι εταιρείες που θα προκύψουν από τις διάφορες τοπικές συγχωνεύσεις θα προσχωρήσουν στη συνέχεια στη νέα «Combination Agreement» (εφεξής «συμφωνία ομίλου»).

III. **Η ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ**

(7) Και τα δύο μέρη είναι διαρθρωμένα υπό μορφή διεθνών δικτύων χωριστών και αυτόνομων εθνικών εταιρειών που λειτουργούν υπό κοινή επωνυμία και με κοινά επαγγελματικά πρότυπα. Λαμβανομένης υπόψη της πολυεταιρικής διάρθρωσης των μερών, πρέπει να εξεταστεί εάν οι όμιλοι ή οι εταιρείες που τους απαρτίζουν μπορούν, για τους σκοπούς του κανονισμού για τις συγκεντρώσεις, να θεωρηθούν ως ενιαίες επιχειρήσεις των οποίων η συγχώνευση θα αποτελούσε μια ενιαία συγκέντρωση κατά την έννοια του άρθρου 3 παράγραφος 1 στοιχείο α) του κανονισμού για τις συγκεντρώσεις.

(8) Όπως αναφέρθηκε στην αιτιολογική σκέψη 6, η νέα εταιρεία θα βασίζεται στη διάρθρωση της «PW Combination». Δεδομένου ότι το αποτέλεσμα μιας συγκέντρωσης είναι μια ενιαία επιχείρηση, δηλαδή μια ενιαία οικονομική οντότητα, για να προσδιοριστεί εάν, για τους σκοπούς του άρθρου 3 παράγραφος 1 στοιχείο α) του κανονισμού για τις συγκεντρώσεις, η εξεταζόμενη πράξη είναι μια συγκέντρωση, δηλαδή εάν η συγχώνευση των δραστηριοτήτων προηγουμένως ανεξάρτητων επιχειρήσεων θα οδηγούσε στη δημιουργία ενιαίας οικονομικής μονάδας, πρέπει να εξεταστεί εάν η PW Combination εξασφαλίζει επαρκή βαθμό συγκέντρωσης των αποφάσεων και χρηματοοικονομικών συμφερόντων ώστε να έχει χαρακτήρα ενιαίας οικονομικής οντότητας για τους σκοπούς του κανονισμού για τις συγκεντρώσεις.

(9) Ο όμιλος PW χαρακτηρίζεται σήμερα από υψηλό βαθμό ενοποίησης, χάρη στη σημαντική εξέλιξη της διάρθρωσής του τα τελευταία χρόνια. Πριν από τη σύναψη των συμφωνιών ομίλου, οι εταιρείες PW λειτουργούσαν ως δίκτυο εταιρειών με κοινή επωνυμία και κοινά πρότυπα επαγγελματικής δεοντολογίας και υπηρεσιών. Κάθε εταιρεία PW ασκούσε δραστηριότητες κυρίως στο έδαφός της και ανέθετε τις εκτός του εδάφους της εργασίες σε μια εταιρεία PW στο σχετικό έδαφος.

(10) Δεδομένου ότι αυτή η διάρθρωση αποδείχθηκε αναποτελεσματική ως προς το κόστος των συναλλαγών και την κατανομή των πόρων, και για να αντιμετωπιστούν οι δυσχέρειες όσον αφορά την οργάνωση των δραστηριοτήτων σε διεθνές επίπεδο, η PW εισήγαγε ένα νέο σύστημα στο πλαίσιο του οποίου ένα κοινό συμβούλιο («Combination Board») ελέγχει και κατευθύνει τις εθνικές εταιρείες για όλες τις πλευρές που σχετίζονται με την άσκηση των δραστηριοτήτων τους. Η συμφωνία ομίλου της PW-Europe συνάφθηκε το 1988 προκειμένου να επιτρέψει στις ευρωπαϊκές εταιρείες του ομίλου να λειτουργήσουν με τρόπο που να εναρμονίζει τα συμφέροντα των ιδιοκτητών των μεμονωμένων εταιρειών της PW και να προωθεί τα συλλογικά τους συμφέροντα, περιορίζοντας έτσι τα κίνητρα που θα έχουν οι εταιρείες αυτές να λαμβάνουν επιχειρηματικές αποφάσεις που τις ευνοούν σε βάρος άλλων εταιρειών του ομίλου. Επίσης, η PW-ΗΠΑ υπέγραψε χωριστές διμερείς συμφωνίες με εταιρείες PW σε άλλες χώρες, ιδίως στο Μεξικό, την Ινδία, το Ισραήλ και την Ιαπωνία, με τις οποίες οι εταιρείες αυτές ανέλαβαν να διαθέσουν από κοινού τους πόρους τους και να συντονίσουν τις στρατηγικές τους κατά τρόπο που να εξυπηρετεί το αμοιβαίο συμφέρον τους. Εξάλλου, η συμφωνία ομίλου PW-Ευρώπη επεκτάθηκε πρόσφατα με την υπογραφή νέας συμφωνίας μεταξύ των εταιρειών PW-Ευρώπης και ΗΠΑ. Οι εταιρείες PW που έχουν

προσχωρήσει σε συμφωνίες ομίλου λειτουργούν συλλογικά ως ενιαία οικονομική οντότητα. Ο όμιλος περιλαμβάνει τις εταιρείες που λειτουργούν στη Δυτική Ευρώπη, τις ΗΠΑ, την Ανατολική Ευρώπη, τη Μέση Ανατολή, τη Βόρεια Αφρική και τη Δημοκρατία της Νότιας Αφρικής.

(11) [. . .] [1].

(12) [. . .].

(13) [. . .].

(14) [. . .].

(15) [. . .].

(16) Από την ανωτέρω περιγραφή προκύπτει ότι η συμφωνία ομίλου PW χαρακτηρίζεται από σημαντικό βαθμό ενοποίησης [. . .].

(17) Τα χαρακτηριστικά αυτά καταδεικνύουν την ύπαρξη σημαντικής κεντρικής διαχείρισης και [. . .]. Συνεπώς, για τους σκοπούς του κανονισμού για τις συγκεντρώσεις, η εξεταζόμενη πράξη θα οδηγήσει στη δημιουργία ενιαίας οικονομικής οντότητας και συνιστά ενιαία πράξη συγκέντρωσης στην οποία η PW στο σύνολό της είναι ένα από τα συμβαλλόμενα μέρη. Από την άποψη αυτή, δεν θεωρήθηκε σκόπιμο να εξεταστεί εάν οι εταιρείες C&L αποτελούν ενιαία οικονομική οντότητα εφόσον, σε κάθε περίπτωση, οι μεμονωμένες συγχωνεύσεις μεταξύ κάθε εθνικού εταίρου της PW και της C&L θεωρούνται επιμέρους συναλλαγές μιας ενιαίας πράξης μεταξύ των δύο ομίλων. Κατά συνέπεια, για την εκτίμηση της πράξης αυτής από πλευράς ανταγωνισμού, εξετάστηκαν κατ' ουσία όλες οι τοπικές συγχωνεύσεις στο εσωτερικό του ΕΟΧ.

IV. ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

(18) Ο συνδυασμένος κύκλος εργασιών των δύο εταιρειών σε παγκόσμιο επίπεδο υπερβαίνει τα 5 δισεκατομμύρια Ecu (Price Waterhouse: 4,630 δισεκατομμύρια Ecu, Coopers & Lybrand: 5,305 δισεκατομμύρια). Ο συνολικός κύκλος εργασιών καθενός από τα δύο μέρη στην Κοινότητα υπερβαίνει τα 250 εκατομμύρια Ecu (Price Waterhouse: 1,301 δισεκατομμύρια Ecu, Coopers & Lybrand: 2,249 δισεκατομμύρια). Εξάλλου, ακόμα και εάν οι εταίροι της C&L αντιμετωπίζονταν ως χωριστές οικονομικές οντότητες, σε τρία τουλάχιστον κράτη μέλη (Ηνωμένο Βασίλειο, Κάτω Χώρες και Γερμανία) ο κύκλος εργασιών τους υπερβαίνει τα 250 εκατομμύρια Ecu (772, 299 και 487 εκατομμύρια Ecu, αντίστοιχα). Επιπλέον, τα μέρη δεν πραγματοποιούν στο ίδιο κράτος μέλος περισσότερο από τα δύο τρίτα του συνολικού τους κύκλου εργασιών στην ΕΕ, ούτε τα δύο τρίτα του συνολικού τους κύκλου εργασιών στον ΕΟΧ στο ίδιο κράτος του ΕΟΧ. Κατά συνέπεια, η κοινοποιηθείσα πράξη είναι μια συγκέντρωση με διαστάσεις στην Κοινότητα και στον ΕΟΧ.

V. ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΟΣΟΝ ΑΦΟΡΑ ΤΟΝ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟ

Α. ΟΙ ΑΓΟΡΕΣ ΤΩΝ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ

1. *Τομείς δραστηριοτήτων των μερών*

(19) Τα δύο μέρη παρέχουν ένα ευρύ φάσμα ειδικευμένων υπηρεσιών σε πελάτες που είναι κυρίως μεγάλες επιχειρήσεις με εθνική και πολυεθνική διάσταση που δραστηριοποιούνται σε διάφορους τομείς οικονομικών δραστηριοτήτων, καθώς και σε πελάτες του δημόσιου τομέα.

(20) Τα μέρη κατανέμουν τις υπηρεσίες που παρέχουν σε πέντε μεγάλες κατηγορίες τις οποίες για τους σκοπούς της παρούσας υπόθεσης θεωρούν χωριστές αγορές προϊόντων: ελεγκτικές και λογιστικές υπηρεσίες· φορολογικές συμβουλές και φοροτεχνική στήριξη· συμβουλές διαχείρισης· συμβουλές σε επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν δυσχέρειες· χρηματοοικονομικές συμβουλές σε επιχειρήσεις.

2. *Οι αγορές των σχετικών προϊόντων*

(21) Η έρευνα που πραγματοποίησε η Επιτροπή επιβεβαιώνει γενικά ότι οι εν λόγω πέντε αγορές σχετικών προϊόντων αντιστοιχούν πράγματι στους κυριότερους τομείς δραστηριοτήτων των μερών.

(22) Ωστόσο, η Επιτροπή εντόπισε δύο χωριστές αγορές ελεγκτικών και λογιστικών υπηρεσιών: α) μια αγορά για την παροχή αυτών των υπηρεσιών σε μικρομεσαίες και κυρίως εθνικές επιχειρήσεις, στην οποία οι «έξι μεγάλες» βρίσκονται σε ανταγωνισμό με μια δεύτερη ομάδα λιγότερο ισχυρών εταιρειών ελεγκτικών και λογιστικών υπηρεσιών και β) μια αγορά ελεγκτικών και λογιστικών υπηρεσιών σε μεγάλες εισηγμένες σε χρηματιστήριο επιχειρήσεις, είτε εθνικής είτε πολυεθνικής διάστασης, στην οποία οι «έξι μεγάλες» είναι οι κυριότεροι προμηθευτές.

(23) Η Επιτροπή θεωρεί ότι ενδέχεται να υπάρχουν επιμέρους πιο μικρές αγορές ελεγκτικών και λογιστικών υπηρεσιών σε ορισμένες επιχειρήσεις, ιδίως στους τομείς των τραπεζών και των ασφαλιστικών εταιρειών.

(24) Ομοίως, η Επιτροπή έκρινε ότι υπάρχει ίσως μια πιο μικρή αγορά στον τομέα των φορολογικών συμβουλών και φοροτεχνικής στήριξης, δηλαδή εκείνη των υπηρεσιών σε μεγάλες επιχειρήσεις που είναι πελάτες των «έξι μεγάλων».

(25) Η Επιτροπή κίνησε τη διαδικασία διότι είχε ανησυχίες σχετικά με τις επιπτώσεις που θα μπορούσε να έχει η συγκέντρωση στον ανταγωνισμό στην αγορά ελεγκτικών και λογιστικών υπηρεσιών σε μεγάλες

[1] Η παρούσα διατύπωση της απόφασης εξασφαλίζει την τήρηση του επαγγελματικού απορρήτου.

επιχειρήσεις που είναι πελάτες των «έξι μεγάλων», στις πιθανές αγορές ελεγκτικών και λογιστικών υπηρεσιών σε τομείς (κυρίως τράπεζες και ασφαλίσεις) στους οποίους δραστηριοποιούνται μεγάλες επιχειρήσεις που είναι πελάτες των «έξι μεγάλων», καθώς και στην πιθανή αγορά φορολογικών συμβουλών και φοροτεχνικής στήριξης σε μεγάλες επιχειρήσεις που είναι πελάτες των «έξι μεγάλων».

α) **Ελεγκτικές και λογιστικές υπηρεσίες σε μεγάλες επιχειρήσεις που είναι πελάτες των «έξι μεγάλων»**

i) *Περιγραφή των υπηρεσιών*

(26) Για τους σκοπούς της παρούσας ανάλυσης, οι «ελεγκτικές και λογιστικές υπηρεσίες» περιλαμβάνουν τη διενέργεια των εκ του νόμου προβλεπόμενων και των άλλων ελέγχων σε λογαριασμούς επιχειρήσεων, και την παροχή άλλων «λογιστικών υπηρεσιών που σχετίζονται με ελεγκτικές εργασίες», οι οποίες απαιτούν την εξειδίκευση του ελεγκτή στον έλεγχο εμπορικών συναλλαγών και λογιστικών διαδικασιών για να εξακριβωθεί εάν οι συναλλαγές αυτές και οι συνέπειές τους (ιδίως από πλευράς ενδεχόμενων υποχρεώσεων, κινδύνων και μελλοντικών εσόδων) αντικατοπτρίζονται ορθά στις οικονομικές καταστάσεις των εταιρειών.

(27) Στις «λογιστικές υπηρεσίες που σχετίζονται με ελεγκτικές εργασίες» τα μέρη περιέλαβαν μεταξύ άλλων και την παροχή γενικών λογιστικών συμβουλών, τον έλεγχο μηχανογραφικών συστημάτων, την αξιολόγηση του επιχειρηματικού κινδύνου, τον εσωτερικό έλεγχο, τις προπαρασκευαστικές εργασίες για την απόκτηση νέων εταιρειών, την προετοιμασία εκθέσεων για την εισαγωγή σε χρηματιστήρια αξιών και τους μετά τις εξαγορές εταιρειών ελέγχους.

ii) *Μεγάλες επιχειρήσεις που είναι πελάτες των «έξι μεγάλων»*

(28) Τα μέρη ισχυρίστηκαν ότι οι μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις που επιθυμούν να έχουν πρόσβαση στις διεθνείς κεφαλαιαγορές προσφεύγουν, για την παροχή ελεγκτικών υπηρεσιών, μόνο σε ελεγκτικές εταιρείες που διαθέτουν διεθνές δίκτυο και διεθνώς αναγνωρισμένο κύρος. Ο ισχυρισμός αυτός επιβεβαιώθηκε από τους διάφορους φορείς της αγοράς κατά την έρευνα της Επιτροπής. Επιπλέον, η έρευνα αυτή κατέδειξε ότι οι επιλογές αυτών των πελατών περιορίζονται σε μεγάλο βαθμό στις έξι εταιρείες ελεγκτικών και λογιστικών υπηρεσιών που είναι γνωστές ως οι «έξι μεγάλες», εφόσον μόνον οι εταιρείες αυτές παρέχουν τη γεωγραφική κάλυψη που είναι αναγκαία στους πελάτες αυτούς και την αξιοπιστία των οικονομικών καταστάσεων που απαιτούν οι διεθνείς κεφαλαιαγορές.

(29) Ομοίως, κατά την έρευνά της, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι οι «έξι μεγάλες» είναι στην πραγματικότητα οι αποκλειστικοί προμηθευτές ελεγκτικών και λογιστικών υπηρεσιών σε μεγάλες εισηγμένες εταιρείες, όχι για λόγους που σχετίζονται με τις ισχύουσες ρυθμίσεις, αλλά διότι οι κεφαλαιαγορές συνήθως το απαιτούν.

(30) Επιπλέον, οι απαντήσεις που έλαβε η Επιτροπή κατά την έρευνά της κατέδειξαν ότι οι «έξι μεγάλες» είναι οι μόνες σχεδόν ελεγκτικές εταιρείες με την τομεακή εμπειρογνωμοσύνη που απαιτούν οι περισσότερες μεγάλες επιχειρήσεις, εθνικές ή πολυεθνικές, για την παροχή ελεγκτικών υπηρεσιών στους αντίστοιχους τομείς τους. Η τομεακή εμπειρογνωμοσύνη θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική στους τομείς των τραπεζών και των ασφαλίσεων, όπως αναπτύσσεται κατωτέρω στις αιτιολογικές σκέψεις 32 και επόμενες.

(31) Εξάλλου, η έρευνα της Επιτροπής κατέδειξε ότι μια ελεγκτική εταιρεία που επιθυμεί να καλύψει τις ανάγκες των μεγάλων επιχειρήσεων πρέπει να είναι σε θέση να διαθέσει για το σκοπό αυτό σημαντικούς πόρους.

iii) *Συμπέρασμα*

(32) Κατά συνέπεια, η Επιτροπή εντόπισε μια αγορά σχετικών προϊόντων που περιλαμβάνει την αγορά ελεγκτικών και λογιστικών υπηρεσιών σε μεγάλες και σε εισηγμένες επιχειρήσεις, εθνικές ή πολυεθνικές, οι οποίες παρέχονται κυρίως από τις «έξι μεγάλες» εφόσον μόνον αυτές μπορούν να καλύψουν τις ανάγκες των μεγάλων επιχειρήσεων, οι οποίες για την παροχή των υπηρεσιών αυτών προσφεύγουν πάντα σε ελεγκτικές εταιρείες που έχουν το απαιτούμενο κύρος στις χρηματοπιστωτικές αγορές (όσον αφορά τις μεγάλες επιχειρήσεις που είναι εισηγμένες στο χρηματηστήριο), μπορούν να καλύψουν τις ανάγκες των θυγατρικών τους σε παγκόσμιο επίπεδο (όσον αφορά τις πολυεθνικές επιχειρήσεις), έχουν την απαιτούμενη εμπειρογνωμοσύνη στον τομέα τους (όσον αφορά τις μεγάλες επιχειρήσεις γενικά και ειδικότερα εκείνες που δραστηριοποιούνται σε ρυθμιζόμενους τομείς όπως οι τράπεζες και οι ασφαλίσεις), καθώς και σημαντικούς πόρους (όλες οι μεγάλες επιχειρήσεις).

β) **Τομεακές ελεγκτικές και λογιστικές υπηρεσίες σε μεγάλες εταιρείες που είναι πελάτες των «έξι μεγάλων»**

i) *Τομεακή εξειδίκευση των ελεγκτικών εργαστιών*

(33) Οι ελεγκτικές και λογιστικές υπηρεσίες είναι επαγγελματικές υπηρεσίες οι οποίες παρέχονται από εταιρείες που διαθέτουν προσωπικό με κατάλληλα επαγγελματικά προσόντα για τη διενέργεια των εκ του νόμου προβλεπόμενων ελέγχων. Το ειδικευμένο αυτό προσωπικό μπορεί να παράσχει υπηρεσίες σε ένα ευρύ φάσμα βιομηχανικών και εμπορικών τομέων, αλλά η έρευνα της Επιτροπής κατέδειξε ότι σε ένα

στάδιο της σταδιοδρομίας τους οι ελεγκτές ειδικεύονται σε περιορισμένο αριθμό τομέων, γεγονός που τους επιτρέπει να αποκτήσουν μεγαλύτερη και πιο ειδικευμένη επαγγελματική εμπειρία. Στο πλαίσιο αυτό, φαίνεται ότι μια ελεγκτική εταιρεία με σημαντική παρουσία σε ένα δεδομένο τομέα για μεγάλο χρονικό διάστημα αποκτά φήμη για την εμπειρογνωμοσύνη της στον τομέα αυτό.

(34) Για το λόγο αυτό, η Επιτροπή διερεύνησε το ενδεχόμενο ύπαρξης χωριστών αγορών ελεγκτικών υπηρεσιών σε τομείς στους οποίους η πολύπλοκη φύση των δραστηριοτήτων απαιτεί μια σημαντική εξειδίκευση του ελεγκτή. Ωστόσο, οι μόνοι τομείς στους οποίους η έρευνα της Επιτροπής επιβεβαίωσε την ύπαρξη της δυνατότητας αυτής είναι εκείνοι των τραπεζών και των ασφαλίσεων. Πράγματι, τόσο οι πελάτες όσο και οι ανταγωνιστές των μερών συμφωνούν ότι οι δύο αυτοί τομείς πρέπει να διαχωριστούν από τους άλλους, περιλαμβανομένων των άλλων τομέων που υπόκεινται σε ρυθμίσεις και των δημόσιων επιχειρήσεων.

ii) *Έλεγχοι σε τράπεζες και σε ασφαλιστικές εταιρείες*

(35) Η Επιτροπή διερεύνησε συνεπώς το ενδεχόμενο ύπαρξης χωριστών αγορών για τις ελεγκτικές υπηρεσίες στους δύο αυτούς τομείς, λόγω της ιδιαιτερότητας και της πολυπλοκότητάς τους ως τομέων που υπόκεινται σε ρυθμίσεις, και ιδίως λόγω της συνδυασμένης ισχύος που θα είχαν τα μέρη στους τομείς αυτούς σε ορισμένα κράτη μέλη μετά την πραγματοποίηση της σχεδιαζόμενης πράξης. Επιπλέον, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, οι ενδιαφερόμενοι τρίτοι συμφωνούν γενικά με την άποψη της Επιτροπής σχετικά με την ιδιαιτερότητα αυτών των τομέων.

αα) Παράγοντες που επηρεάζουν τη ζήτηση

(36) Η Επιτροπή πραγματοποίησε εκτενή έρευνα στους πελάτες των «μεγάλων έξι» στον τραπεζικό και στον ασφαλιστικό τομέα, λαμβανομένων υπόψη των πληροφοριών που έλαβε σχετικά με την ιδιαίτερη σημασία της τομεακής εμπειρογνωμοσύνης και της επαγγελματικής φήμης στους τομείς αυτούς. Οι απαντήσεις των πελατών επιβεβαίωσαν τον πολύπλοκο χαρακτήρα και την ιδιαιτερότητα των ελεγκτικών εργασιών στους δύο αυτούς τομείς και κατέδειξαν ότι, σε σύγκριση με άλλους τομείς, η απαίτηση κατάλληλης τομεακής εμπειρογνωμοσύνης σε δεδομένη χώρα και επαρκούς αριθμού ειδικευμένων ελεγκτών είναι δύο από τους βασικούς παράγοντες που επηρεάζουν τη φήμη των ελεγκτικών εταιρειών στους τομείς αυτούς και έχουν για τους πελάτες μεγαλύτερη σημασία από ό,τι οι τιμές των υπηρεσιών. Πράγματι, κατά την έρευνά της, η Επιτροπή συγκέντρωσε πολλές πληροφορίες, τόσο από τις «έξι μεγάλες» όσο και από τους πελάτες τους, όσον αφορά τη σχετικά μικρή σημασία των τιμών ως παράγοντα επηρεασμού της απόφασης του πελάτη, είτε για την επιλογή είτε για τη διατήρηση του ελεγκτή του. Στην περίπτωση των τραπεζών και ασφαλιστικών εταιρειών, οι απαντήσεις που έλαβε η Επιτροπή κατέδειξαν ότι οι πελάτες αυτοί σχεδόν πάντα θεωρούν ότι η τιμή των σχετικών υπηρεσιών είναι λιγότερο σημαντική, και σε πολλές περιπτώσεις «πολύ λιγότερο σημαντική», σε σχέση με παράγοντες όπως η τομεακή εμπειρογνωμοσύνη και η φήμη, ή η εξοικείωση του ελεγκτή με την εταιρεία τους.

(37) Επιπλέον, οι πελάτες επεσήμαναν ότι η απόκτηση ελεγκτικής εμπειρογνωμοσύνης σε αυτούς τους ειδικούς τομείς απαιτεί σχετικά μεγάλο χρονικό διάστημα. Ανέφεραν ιδίως ότι οποιαδήποτε από τις «έξι μεγάλες» χρειάζεται συνήθως μια περίοδο «εκκίνησης» δύο έως τριών ετών για να αποκτήσει την εμπειρογνωμοσύνη που απαιτείται για την ικανοποιητική διενέργεια των ελέγχων και υπογράμμισαν τη σημασία του «άυλου» κόστους που αυτό αντιπροσώπευε για τους πελάτες από πλευράς διαταραχών και χρόνου που πρέπει να διαθέσουν. Ωστόσο, στην παρούσα περίπτωση πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι, όπως επιβεβαιώθηκε από τους περισσότερους πελάτες που ερωτήθηκαν από την Επιτροπή, τουλάχιστον τρεις, εάν όχι όλες οι «έξι μεγάλες» ελεγκτικές εταιρείες αντιπροσωπεύουν μια ικανοποιητική εναλλακτική λύση. Επιπλέον, οι πελάτες αυτοί αναμένουν από το νέο ελεγκτή να ενσωματώσει στην αμοιβή του το χρηματοοικονομικό κόστος που σχετίζεται με την αλλαγή ελεγκτή. Πάντως, οι πελάτες του τραπεζικού και ασφαλιστικού τομέα διστάζουν να αλλάξουν ελεγκτή λόγω του «άυλου» κόστους που αυτό αντιπροσωπεύει γι' αυτούς, καθώς και λόγω της σημασίας που αποδίδουν σε παράγοντες όπως η εμπιστοσύνη που οικοδομείται στη μακροχρόνια σχέση με τον ελεγκτή τους, η οποία συχνά διαρκεί περισσότερες δεκαετίες.

(38) Ωστόσο, μετά την ανάλυση των πληροφοριών που συγκέντρωσε κατά την έρευνά της, η Επιτροπή εντόπισε ορισμένους παράγοντες που περιορίζουν τη σημασία των προβλημάτων από την πλευρά της ζήτησης και αφορούν ιδίως τον τρόπο με τον οποίο οι πελάτες του τραπεζικού και ασφαλιστικού τομέα αντιμετωπίζουν δύο βασικούς παράγοντες: α) το χρόνο που απαιτείται για να αποκτήσει μια άλλη εταιρεία της ομάδας των «έξι μεγάλων» τον ίδιο βαθμό εμπειρογνωμοσύνης με εκείνον του ελεγκτή τους, δηλαδή την περίοδο «εκκίνησης» και β) τη γενικότερη επιφυλακτικότητα των πελατών να αλλάξουν ελεγκτή (βλέπε αιτιολογική σκέψη 37).

(39) Όσον αφορά το πρώτο από τα στοιχεία αυτά, η Επιτροπή θεωρεί ότι οι περίοδοι «εκκίνησης» που αναφέρουν οι πελάτες πρέπει να εξεταστούν στο γενικό πλαίσιο μιας υπηρεσίας που, από ίδια τη φύση της, απαιτεί μια αρχική περίοδο προσαρμογής σε περίπτωση αλλαγής ελεγκτή ή πελάτη, στη διάρκεια της οποίας ο νέος ελεγκτής πρέπει να εξοικειωθεί με

τον πελάτη και η οποία συνεπάγεται ορισμένες διαταραχές και τη διάθεση χρόνου από τον πελάτη, ακόμα και όταν ο τομέας δραστηριότητας είναι ο ίδιος. Το γεγονός αυτό δικαιολογείται από τη σημασία που αποδίδουν οι πελάτες στο βαθμό στον οποίο ο ελεγκτής γνωρίζει την εταιρεία τους. Συνεπώς, η Επιτροπή θεωρεί ότι ο χρόνος εκμάθησης που απαιτείται για την εξοικείωση ενός ελεγκτή με έναν νέο τομέα έχει οριακή σημασία σε σχέση με το σύνολο της περιόδου «εκκίνησης» που αναφέρουν οι πελάτες. Επιπλέον, η Επιτροπή θεωρεί ότι η σημασία των περιόδων εκκίνησης πρέπει να εκτιμηθεί στο πλαίσιο της ιδιαίτερα μακροχρόνιας σχέσης μεταξύ ελεγκτή και πελάτη που αναφέρεται ανωτέρω.

(40) Όσον αφορά το δεύτερο παράγοντα, η Επιτροπή θεωρεί ότι οι επιφυλάξεις των πελατών ως προς την αλλαγή ελεγκτή, την οποία αποδίδουν σε κριτήρια όπως η «εμπιστοσύνη», πρέπει επίσης να εκτιμηθεί στο πλαίσιο μιας υπηρεσίας στην οποία ο ρόλος των προσωπικών σχέσεων και απόψεων είναι σημαντικός. Σχετικά με το θέμα αυτό, η Επιτροπή θεωρεί ότι ποιοτικοί παράγοντες όπως η «εμπιστοσύνη» πρέπει επίσης να ερμηνεύονται στο ευρύτερο πλαίσιο κάθε σχέσης μεταξύ ελεγκτή και πελάτη, στην οποία η εμπιστοσύνη έχει ουσιώδη σημασία λόγω της φύσης των ελεγκτικών υπηρεσιών, ανεξάρτητα από τον εξεταζόμενο τομέα.

ββ) Από την πλευρά της προσφοράς

(41) Για να ανταποκριθούν καλύτερα στις προσδοκίες και στις ανάγκες των πελατών, οι «έξι μεγάλες», είναι οργανωμένες σε τομεακή βάση και η στρατηγική αυτή δικαιολογείται επίσης από την ανάγκη επαρκούς τομεακής εξειδίκευσης για την αποφυγή, στο μέτρο του δυνατού, των προβλημάτων ευθύνης σε τομείς υψηλού χρηματοοικονομικού κινδύνου όπως οι τράπεζες και οι ασφαλίσεις.

(42) Κατά την έρευνά της, η Επιτροπή συγκέντρωσε αποδείξεις για τον ιδιαίτερα υψηλό βαθμό τομεακής κατανομής του προσωπικού των «έξι μεγάλων» που είναι επιφορτισμένο με τις ελεγκτικές εργασίες στους τομείς των τραπεζών και των ασφαλίσεων. Οι ειδικευμένοι ελεγκτές τους αφιερώνουν στους δύο αυτούς τομείς αναλογικά μεγαλύτερο μέρος της επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας και του χρόνου εργασίας τους από ό,τι στους άλλους τομείς στους οποίους εργάζονται. Επίσης, από τις απαντήσεις των «έξι μεγάλων» προκύπτει ότι ο υψηλός βαθμός εξειδίκευσης στους τομείς αυτούς οφείλεται στην ιδιαίτερη πολυπλοκότητά τους ως τομέων χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών με υψηλότερο κίνδυνο και αυξημένες ευθύνες λόγω των ρυθμίσεων στις οποίες υπόκεινται, σε συνδυασμό με την αντίστοιχη γνώση των απαντήσεων που συνεπάγονται οι ρυθμίσεις.

(43) Αυτό επιβεβαιώθηκε από τα ίδια τα μέρη, ένα από τα οποία δήλωσε ότι οι τομείς των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών (τράπεζες και ασφαλίσεις) «απαιτούν ειδική εμπειρογνωμοσύνη λόγω των υψηλότερων κινδύνων που ενέχουν και, για ορισμένους πελάτες, της πολυπλοκότητας των συναλλαγών». Το άλλο μέρος δήλωσε ότι «στις μεγάλες επιχειρήσεις και στα χρηματοπιστωτικά κέντρα, η φύση της πελατείας απαιτεί την οργάνωση ειδικών ομάδων με εξειδίκευση και εμπειρία σε συγκεκριμένους τομείς (π.χ. χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες). Οι ελεγκτές συνήθως αποφασίζουν οι ίδιοι να εργαστούν στους ειδικούς αυτούς τομείς και να συνεχίσουν τη σταδιοδρομία τους σε αυτούς έως τις ανώτερες διευθυντικές θέσεις».

(44) Επιπλέον, εάν ο νέος ελεγκτής δεν διαθέτει κατάλληλη τομεακή εμπειρογνωμοσύνη, οι έλεγχοι στους τομείς αυτούς συνεπάγονται ένα κόστος που βαρύνει την ελεγκτική εταιρεία, από την οποία ο πελάτης αναμένει να προσαρμόσει την αμοιβή της ώστε να καλύψει το κόστος αυτό κατά την περίοδο «εκκίνησης» οποία, όπως αναφέρεται στην αιτιολογική σκέψη 37, διαρκεί από δύο έως τρία χρόνια. Συνεπώς, μια ελεγκτική εταιρεία έχει κάθε συμφέρον να διαθέτει επαρκή αριθμό ελεγκτών με υψηλή εξειδίκευση και αποδεδειγμένη πείρα σται σχετικό τομέα (τράπεζες ή ασφαλίσεις), για να πείσει τον πελάτη ότι είναι σε θέση να καλύψει τις ανάγκες του.

(45) Εξάλλου, η Επιτροπή γνωρίζει ότι οι υψηλοί κίνδυνοι που χαρακτηρίζουν αυτούς τους τομείς χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών μπορούν αυτοί καθαυτοί να αποτελέσουν αποτρεπτικό παράγοντα για μια ελεγκτική εταιρεία που δεν διαθέτει επαρκή τομεακή εξειδίκευση, εφόσον πρέπει επίσης να αξιολογήσει, τόσο από χρηματοοικονομική άποψη όσο σε σχέση με τη φήμη της στην αγορά, τις συνέπειες από την ανάληψη των σχετικών ευθυνών, ιδίως σε περίπτωση σημαντικών πελατών.

(46) Φαίνεται ωστόσο ότι οι «έξι μεγάλες» εταιρείες έχουν όλες την απαιτούμενη τομεακή εμπειρογνωμοσύνη. Πράγματι:

— οι περισσότερες από τις εταιρείες αυτές είναι ήδη παρούσες στην αγορά ελεγκτικών υπηρεσιών στους τομείς αυτούς, ακόμα και εάν δεν έχουν όλες την ίδια ισχύ στα διάφορα κράτη μέλη,

— σε όλα σχεδόν τα κράτη μέλη, όλες οι «έξι μεγάλες» έχουν κάποιο βαθμό τομεακής εμπειρογνωμοσύνης, λόγω της παρουσίας τους σε συγκεκριμένο τμήμα της αγοράς (π.χ. μικρές τράπεζες ή ασφαλιστικές εταιρείες, θυγατρικές ή υποκαταστήματα ξένων τραπεζών, ελεγκτικές εργασίες για λογαριασμό των ρυθμιστικών αρχών, κ.λπ.),

— η τομεακή εξειδίκευση μπορεί επίσης να αποκτηθεί σε ένα δεδομένο κράτος μέλος απλώς με την εξαγορά μιας επιχείρησης από έναν πελάτη,

— υπάρχει σημαντικός αριθμός μη χρηματοπιστωτικών εταιρειών με θυγατρικές που παρέχουν χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες (όπως χρηματοδοτικές επιχειρήσεις θυγατρικές κατασκευαστών αυτοκινήτων, θυγατρικές μεγάλων καταστημάτων λιανικής πώλησης επιφορτισμένες με την έκδοση καρτών πληρωμής και την παροχή λιανικών τραπεζικών υπηρεσιών, κ.λπ.). Η τομεακή εξειδίκευση μπορεί επομένως να αποκτηθεί με τον έλεγχο των λογαριασμών αυτών των θυγατρικών,

— η τομεακή εξειδίκευση στους τομείς των τραπεζών και των ασφαλίσεων μπορεί επίσης να αποκτηθεί με την παροχή υπηρεσιών που δεν έχουν σχέση με ελεγκτικές εργασίες, όπως ιδίως η παροχή συμβουλών διαχείρισης, την οποία αναλαμβάνουν όλες οι «έξι μεγάλες»,

— οι «έξι μεγάλες» έχουν, εντός ορισμένων ορίων, τη δυνατότητα να ανακατανέμουν το προσωπικό τους μεταξύ διάφορων χωρών ή να προσελκύουν με καλύτερες αμοιβές το προσωπικό των ανταγωνιστών τους.

(47) Για τους λόγους αυτούς, η ανταγωνιστική ισχύς των εταιρειών της ομάδας των «έξι μεγάλων» που έχουν περιορισμένη παρουσία στους τομείς αυτούς σε δεδομένη χώρα δεν αντικατοπτρίζεται στο μερίδιο αγοράς τους. Αυτό επιβεβαιώθηκε από τη μεγάλη πλειοψηφία των πελατών στον τραπεζικό και ασφαλιστικό τομέα, οι οποίοι δήλωσαν ότι τουλάχιστον τέσσερις από τις «έξι μεγάλες» μπορούν να αναλάβουν τον έλεγχο των λογαριασμών τους. Συνεπώς, καθεμία από τις «έξι μεγάλες» θα μπορούσε να διαθέσει σχετικά εύκολα τους αναγκαίους πόρους για να επεκτείνει τις ελεγκτικές δραστηριότητές της στους τομείς των τραπεζών και των ασφαλίσεων.

(48) Ως αποτέλεσμα της θέσης των «έξι μεγάλων» που περιγράφεται ανωτέρω, ορισμένες από αυτές έχουν διεισδύσει επιτυχώς στο χρηματοπιστωτικό τομέα, όπως η Price Waterhouse στον τομέα των ασφαλίσεων.

γγ) Συμπέρασμα

(49) Αφού εξέτασε τους ανωτέρω παράγοντες, η Επιτροπή συμπέρανε ότι οι ελεγκτικές και λογιστικές υπηρεσίες στους τομείς των τραπεζών και των ασφαλίσεων δεν αποτελούν χωριστές αγορές προϊόντων για την εκτίμηση των επιπτώσεων της παρούσας συγκέντρωσης στον ανταγωνισμό.

γ) **Υπηρεσίες φορολογικών συμβουλών και φοροτεχνικής στήριξης σε μεγάλες επιχειρήσεις που είναι πελάτες των «έξι μεγάλων»**

(50) Οι υπηρεσίες φορολογικών συμβουλών περιλαμβάνουν την παροχή συμβουλών σχετικά με τη διάρθρωση των συναλλαγών και την οργάνωση των επιχειρήσεων κατά τρόπο ώστε να ελαχιστοποιούνται οι φορολογικές υποχρεώσεις τους, καθώς και σχετικά με τις σχέσεις των πελατών με τις φορολογικές αρχές.

(51) Ομοίως, η φοροτεχνική στήριξη περιλαμβάνει την παροχή βοήθειας στους πελάτες για τον υπολογισμό των φόρων που οφείλουν και την προετοιμασία των φορολογικών δηλώσεών τους.

(52) Τα μέρη ισχυρίστηκαν ότι οι υπηρεσίες φορολογικών συμβουλών και φοροτεχνικής στήριξης παρέχονται όχι μόνον από εταιρείες ελεγκτικών και λογιστικών υπηρεσιών, περιλαμβανομένων των εταιρειών «μεσαίου μεγέθους», αλλά και από δικηγορικά γραφεία. Η έρευνα της Επιτροπής επιβεβαίωσε τον ισχυρισμό των μερών ότι οι μεγάλες επιχειρήσεις στις οποίες οι «έξι μεγάλες» παρέχουν ελεγκτικές και λογιστικές υπηρεσίες δεν προσφεύγουν κατ' ανάγκη μόνο στις «έξι μεγάλες» για την παροχή φορολογικών συμβουλών και φοροτεχνικής στήριξης.

(53) Κατά συνέπεια, η Επιτροπή συμπέρανε ότι δεν υπάρχει χωριστή αγορά σχετικού προϊόντος για τις υπηρεσίες φορολογικών συμβουλών και φοροτεχνικής στήριξης σε μεγάλες επιχειρήσεις που είναι πελάτες των «έξι μεγάλων» για την παροχή ελεγκτικών και λογιστικών υπηρεσιών, και ότι η αγορά αυτή δεν είναι διαφορετική από την αγορά φορολογικών υπηρεσιών σε άλλες κατηγορίες πελατών.

3. ***Συμπέρασμα για τις σχετικές αγορές προϊόντων***

(54) Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω παραγόντων, η Επιτροπή συμπέρανε ότι για την εκτίμηση της παρούσας υπόθεσης από πλευράς ανταγωνισμού, οι αγορές των σχετικών προϊόντων είναι οι αγορές για την παροχή των ακόλουθων υπηρεσιών:

i) ελεγκτικές και λογιστικές υπηρεσίες σε μεγάλες επιχειρήσεις που είναι πελάτες των «έξι μεγάλων»·

ii) ελεγκτικές και λογιστικές υπηρεσίες σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις·

iii) φορολογικές συμβουλές και φοροτεχνική στήριξη (σύνολο της αγοράς)·

iv) συμβουλές διαχείρισης·

v) συμβουλές σε επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν δυσχέρειες·

vi) χρηματοοικονομική στήριξη επιχειρήσεων.

Β. ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΓΟΡΕΣ ΑΝΑΦΟΡΑΣ

1. ***Ελεγκτικές και λογιστικές υπηρεσίες***

α) **Ρυθμιστικό πλαίσιο και εθνικές αγορές**

(55) Στην Κοινότητα, η παροχή ελεγκτικών υπηρεσιών υπόκειται σε ρυθμίσεις στο επίπεδο κάθε κράτους μέλους. Οι εθνικές κανονιστικές ρυθμίσεις ορίζουν το είδος των εταιρειών που υπόκεινται σε υποχρεωτικό έλεγχο, τη συχνότητα των ελέγχων, το είδος και τα επαγγελματικά προσόντα που πρέπει να έχει ο ελεγκτής για να διενεργεί υποχρεωτικούς ελέγχους και τη νομική μορφή που πρέπει να έχουν οι ελεγκτικές εταιρείες. Επιπλέον, ενώ οι πελάτες επιλέγουν οι ίδιοι τους ελεγκτές τους, σε πολλά κράτη μέλη και σε

ορισμένους τομείς (τράπεζες, ασφαλίσεις και εισηγμένες εταιρείες), η εποπτική αρχή πρέπει να εγκρίνει το διορισμό του ελεγκτή. Επίσης, ορισμένα κράτη μέλη ρυθμίζουν τη διάρκεια και τη δυνατότητα ανανέωσης των συμβάσεων ελέγχου. Μια άλλη πλευρά της παροχής ελεγκτικών υπηρεσιών που υπόκειται σε ρυθμίσεις είναι η ελευθερία εγκατάστασης των ελεγκτικών εταιρειών, λόγω των περιορισμών που τους επιβάλλονται ως προς το ιδιοκτησιακό καθεστώς, τη διαχείριση και τη νομική τους μορφή στα κράτη μέλη.

(56) Τα ίδια τα μέρη αναγνώρισαν ότι η παροχή ελεγκτικών και λογιστικών υπηρεσιών υπόκειται σε αυστηρές ρυθμίσεις σε εθνικό επίπεδο και δήλωσαν ότι το γεγονός αυτό «υποδηλώνει» την ύπαρξη εθνικών αγορών για τις υπηρεσίες αυτές. Θεωρούν ωστόσο ότι αυτό ισχύει κυρίως για τις υπηρεσίες σε «μικρές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε μια κυρίως χώρα και δεν αντλούν κεφάλαια στις διεθνείς κεφαλαιαγορές».

β) **Παρατηρήσεις σχετικά με τη διεθνή διάσταση**

(57) Τα μέρη ισχυρίστηκαν επίσης ότι, λόγω της αύξησης του αριθμού των πολυεθνικών επιχειρήσεων που απαιτούν την παροχή από την ίδια ελεγκτική εταιρεία υπηρεσιών σε πολλές χώρες, η αγορά ελεγκτικών και λογιστικών υπηρεσιών έχει αποκτήσει διεθνή διάσταση. Κατά την ανάλυση των απαντήσεων των φορέων της αγοράς σχετικά με τον προσδιορισμό της γεωγραφικής αγοράς αναφοράς για τις ελεγκτικές και λογιστικές υπηρεσίες, η Επιτροπή έλαβε υπόψη το θέμα της διεθνούς διάστασης στην ιδιαίτερη περίπτωση των πολυεθνικών επιχειρήσεων (στις οποίες οι «έξι μεγάλες» παρέχουν ελεγκτικές και λογιστικές υπηρεσίες) που αποτελούν μέρος της πελατειακής βάσης στις αγορές των σχετικών προϊόντων που λήφθηκαν υπόψη για την εκτίμηση της παρούσας υπόθεσης.

γ) **Η μαρτυρία των «έξι μεγάλων» και των πελατών τους όσον αφορά τις ελεγκτικές υπηρεσίες**

(58) Η ανάλυση αυτή κατέδειξε ότι οι πολυεθνικές επιχειρήσεις/πελάτες των «έξι μεγάλων» τείνουν όλο και περισσότερο να διαπραγματεύονται την κάλυψη σε παγκόσμια βάση των αναγκών τους από τον εταίρο των έξι μεγάλων που είναι εγκατεστημένος στη χώρα όπου εδρεύει η μητρική εταιρεία του πελάτη, υπό μορφή ενός κατ' αποκοπή «διεθνούς πακέτου». Η ανάλυση των απαντήσεων που έλαβε η Επιτροπή κατά την εμπεριστατωμένη έρευνα της, τόσο από τις «έξι μεγάλες» ελεγκτικές εταιρείες, περιλαμβανομένων των μερών, όσο και από τους πελάτες αυτών των εταιρειών, επιβεβαίωσε ότι παρόλο που το «πακέτο» αυτό, εάν υπάρχει, αποτελεί καταρχήν ένα ενιαίο σύνολο υπηρεσιών που καλύπτει την προσφορά της ελεγκτικής εταιρείας για όλες τις χώρες στις οποίες ο πολυεθνικός πελάτης έχει ανάγκη παρόμοιων υπηρεσιών, διαμορφώνεται ωστόσο με βάση τόσο τις ανάγκες της θυγατρικής του πελάτη σε κάθε χώρα (λαμβανομένων υπόψη των εθνικών κανονιστικών ρυθμίσεων) όσο και την προσφορά, περιλαμβανομένης της αμοιβής, της ελεγκτικής εταιρείας που ενδεχομένως θα επιλεγεί για την παροχή υπηρεσιών στην εν λόγω θυγατρική.

(59) Πράγματι, ένα από τα μέρη στη συγκέντρωση περιέγραψε τη διαδικασία υποβολής προσφορών ως μια διαδικασία «κεντρικής διαπραγμάτευσης με τη μητρική εταιρεία του πελάτη, μετά την ομαδοποίηση των εκτιμήσεων σε τοπικό επίπεδο και τις διαπραγματεύσεις μεταξύ των τοπικών ελεγκτικών εταιρειών και της διευθύνουσας ελεγκτικής εταιρείας στη χώρα της μητρικής του πελάτη», προσθέτοντας ότι «η προσέγγιση αυτή εφαρμόζεται στο 90 % περίπου των προσφορών». Το άλλο μέρος δήλωσε ότι «μετά τη λήψη της πρόσκλησης για την υποβολή προσφορών, η διευθύνουσα ελεγκτική εταιρεία εντοπίζει τα ελεγκτικά γραφεία, τους εταίρους και τις ομάδες που θα εκτελέσουν όλες τις εργασίες για λογαριασμό του δυνητικού πελάτη. Τα γραφεία αυτά καλούνται να εξετάσουν τις εργασίες που πρέπει να εκτελεστούν και να προετοιμάσουν μια εκτίμηση του κόστους του απαιτούμενου χρόνου. Οι τοπικές εκτιμήσεις υποβάλλονται απευθείας στη διευθύνουσα εταιρεία που επεξεργάζεται σε κεντρικό επίπεδο την προσφορά προκειμένου να διευκολύνει την επιλογή της στρατηγικής για τον καθορισμό της συνολικής αμοιβής ... και εάν η προτεινόμενη συνολική αμοιβή είναι κατώτερη από το σύνολο των τοπικών εκτιμήσεων, η διαφορά κατανέμεται δίκαια μεταξύ συμμετεχόντων γραφείων». Το ίδιο μέρος δήλωσε επίσης ότι «η διοίκηση του ομίλου ζητά συχνά τη γνώμη της διοίκησης της θυγατρικής σχετικά με τους ανταγωνιστές της υποψήφιας ελεγκτικής εταιρείας» και ότι «γίνονται διαβουλεύσεις με τη διοίκηση των ελεγκτικών γραφείων στις χώρες των θυγατρικών για να εξασφαλιστεί ότι οι τοπικές νομοθετικές και ρυθμιστικές απαιτήσεις λαμβάνονται υπόψη κατά την προετοιμασία της προσφοράς σε κεντρικό επίπεδο και ότι αυτές οι τεχνικές πλευρές της διαδικασίας υποβολής προσφορών αποτελούν αντικείμενο επεξεργασίας σε εθνικό επίπεδο για να εξασφαλιστεί η συμμόρφωση με το σύνολο των απαιτήσεων».

(60) Επιπλέον, πολλές πολυεθνικές επιχειρήσεις/πελάτες των μερών, των οποίων η Επιτροπή ζήτησε τη γνώμη κατά την έρευνα αγοράς που πραγματοποίησε, δήλωσαν ότι διαπραγματεύονται την παροχή αυτών των υπηρεσιών, περιλαμβανομένης της σχετικής αμοιβής, με τους προμηθευτές ελεγκτικών υπηρεσιών σε εθνικό επίπεδο, δηλαδή ότι οι θυγατρικές τους απευθύνονται απευθείας στο εθνικό ελεγκτικό γραφείο, παρόλο που η οριστική προσφορά συντονίζεται ή και εποπτεύεται σε κεντρικό επίπεδο. Μια από τις πολυεθνικές αυτές, η οποία δήλωσε ότι θεωρεί ότι η γεωγραφική αγορά αναφοράς είναι η εθνική αγορά, επιβεβαίωσε ότι στην περίπτωσή της «η διαπραγμάτευση της αμοιβής για την παροχή ελεγκτικών υπηρεσιών σε θυγατρικές γίνεται από τη διοίκηση της θυγατρικής». Μια άλλη πολυεθνική πελάτης των μερών αναγνώρισε ότι «διαπραγματεύεται σε κεντρικό επίπεδο την αμοιβή και την ποιότητα των ελεγκτικών υπηρεσιών», αλλά δήλωσε ότι «η συμφωνία για τις αμοιβές και τους άλλους όρους γίνεται στο επίπεδο κάθε μεμονωμένης επιχείρησης» εφόσον

«κάθε επιχείρηση βαρύνεται με το κόστος των υπηρεσιών που της παρέχονται και η τοπική διοίκηση συνήθως συμμετέχει στις συζητήσεις και διαπραγματεύσεις», και ότι δεν έχει διαπραγματευθεί κανένα διεθνές πακέτο με καμία από τις «έξι μεγάλες». Μια άλλη πολυεθνική πελάτης των μερών δήλωσε ότι «διαπραγματεύεται σε τοπικό επίπεδο με τις ελεγκτικές εταιρείες» και δεν διεξάγει «κεντρικές διαπραγματεύσεις για τις υπηρεσίες αυτές».

(61) Εξάλλου, όλες οι πολυεθνικές επιχειρήσεις/πελάτες των μερών έχουν ένα κοινό χαρακτηριστικό: την ανάγκη, ως όμιλοι επιχειρήσεων, να προβαίνουν στον έλεγχο των ενοποιημένων λογαριασμών τους, ο οποίος συνδυάζει τον έλεγχο των λογαριασμών της μητρικής και των θυγατρικών της σε παγκόσμιο επίπεδο. Δεδομένου ότι αυτός ο ενοποιημένος έλεγχος πραγματοποιείται στη χώρα στην οποία είναι εγκατεστημένη η μητρική, η επιλογή ενός ελεγκτή από τη μητρική για τη διενέργεια του ελέγχου αυτού (και συνεπώς για τον έλεγχο του ομίλου της σε παγκόσμιο επίπεδο) επηρεάζεται από την εκτίμησή της (ιδίως από πλευράς φήμης και εμπειρογνωμοσύνης) για τις ελεγκτικές υπηρεσίες που προσφέρονται στη χώρα στην οποία είναι εγκατεστημένη. Πράγματι, φαίνεται ότι ακόμα και μια ιδιαίτερα ισχυρή θέση σε μια συγκεκριμένη χώρα και βιομηχανία όσον αφορά τον έλεγχο των θυγατρικών ξένων επιχειρήσεων μπορεί να συνδυάζεται με μια σχετικά περιορισμένη ισχύ όσον αφορά τον έλεγχο των επιχειρήσεων του ιδίου τομέα που έχουν την καταστατική τους έδρα στη χώρα αυτή.

δ) **Καθοριστικά χαρακτηριστικά των εθνικών αγορών**

(62) Αφού έλαβε υπόψη όλους τους ανωτέρω παράγοντες στην ανάλυση των γεωγραφικών ορίων της αγοράς των σχετικών προϊόντων στην παρούσα υπόθεση, η Επιτροπή εντόπισε ιδίως τα ακόλουθα χαρακτηριστικά των εθνικών αγορών:

α) υπάρχουν εθνικές κανονιστικές ρυθμίσεις που επηρεάζουν τόσο τη ζήτηση (υποχρέωση διενέργειας ελέγχου) όσο και την προσφορά (επαγγελματικά προσόντα ελεγκτών και περιορισμοί στην ελευθερία εγκατάστασης ελεγκτικών εταιρειών σε κάθε κράτος μέλος)·

β) ο προμηθευτής ελεγκτικών υπηρεσιών πρέπει να έχει τοπική παρουσία, με το αναγκαίο ειδικευμένο προσωπικό, την επαγγελματική εμπειρογνωμοσύνη (περιλαμβανομένης της γνώσης των εθνικών ρυθμιστικών απαιτήσεων), και την αναγνώριση/φήμη του «σήματός» του σε καθεμία από τις χώρες στις οποίες θα κληθεί να παράσχει τη σχετική ελεγκτική και λογιστική υπηρεσία.

ε) **Συμπέρασμα**

(63) Αφού έλαβε υπόψη τα χαρακτηριστικά των «εθνικών αγορών» και όλους τους άλλους παράγοντες που περιγράφονται ανωτέρω, η Επιτροπή κρίνει ότι οι εθνικές αγορές είναι οι γεωγραφικές αγορές αναφοράς για την εκτίμηση των επιπτώσεων της συγκέντρωσης στον ανταγωνισμό στις αγορές ελεγκτικών και λογιστικών υπηρεσιών.

2. ***Υπηρεσίες φορολογικών συμβουλών και φοροτεχνικής στήριξης***

(64) Λαμβανομένων υπόψη των ειδικών απαιτήσεων σε εθνικό επίπεδο όσον αφορά τα επαγγελματικά προσόντα και την εμπειρογνωμοσύνη, καθώς και του γεγονότος ότι κάθε κράτος μέλος έχει τη δική του φορολογική νομοθεσία, η Επιτροπή θεωρεί ότι οι εθνικές αγορές είναι οι γεωγραφικές αγορές αναφοράς για την εκτίμηση των επιπτώσεων της εξεταζόμενης συγκέντρωσης στην αγορά υπηρεσιών φορολογικών συμβουλών και φοροτεχνικής στήριξης.

3. ***Υπηρεσίες συμβουλών διαχείρισης***

(65) Οι υπηρεσίες συμβουλών διαχείρισης παρέχονται σε ευρύ φάσμα πελατών, τόσο του ιδιωτικού όσο και του δημόσιου τομέα. Τα μέρη επικαλέστηκαν το γεγονός ότι ο μόνος παράγοντας που περιορίζει την ικανότητα δραστηριοποίησης σε αυτή την αγορά σχετίζεται με τα προσόντα και τους πόρους που απαιτούν οι πελάτες, ορισμένοι από τους οποίους έχουν αποκλειστικά εθνικές ή τοπικές ανάγκες, ενώ άλλοι, με πολυεθνική διάρθρωση, έχουν ανάγκη παρόμοιων υπηρεσιών σε πολλές χώρες. Στο πλαίσιο αυτό, τα μέρη ισχυρίστηκαν ότι η οικεία αγορά έχει τόσο εθνική όσο και πολυεθνική διάσταση, εφόσον και στα δύο αυτά επίπεδα ανταγωνίζονται πολυάριθμοι προμηθευτές υπηρεσιών, στους οποίους περιλαμβάνονται ειδικευμένα γραφεία (σε εθνικό ή τοπικό επίπεδο), γραφεία ορκωτών λογιστών και γραφεία παροχής συμβουλών (και στα δύο επίπεδα).

(66) Η έρευνα της Επιτροπής επιβεβαίωσε γενικά τους ισχυρισμούς των μερών. Δεδομένου ωστόσο ότι η εξεταζόμενη συγκέντρωση δεν οδηγεί στη δημιουργία ή την ενίσχυση δεσπόζουσας θέσης σε καμία γεωγραφική αγορά αναφοράς, όπως αναπτύσσεται στις αιτιολογικές σκέψεις 69 και επόμενες, η Επιτροπή αποφάσισε να μην δώσει προς το παρόν ακριβή ορισμό της γεωγραφικής αγοράς αναφοράς για την παροχή υπηρεσιών συμβουλών διαχείρισης στην εξεταζόμενη υπόθεση.

4. ***Υπηρεσίες συμβουλών σε επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν δυσχέρειες***

(67) Σύμφωνα με την περιγραφή των μερών, η παροχή υπηρεσιών σε επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν δυσχέρειες υπόκειται σε εθνικές νομοθετικές ρυθμίσεις. Παρόλο που μπορούν να υπάρχουν περιπτώσεις αφερεγγυότητας επιχειρήσεων σε διεθνές επίπεδο, ο διορισμός του εκκαθαριστή γίνεται σε εθνικό επίπεδο σύμφωνα με τους κανόνες κάθε εθνικής νομοθεσίας. Επιπλέον, η έρευνα της Επιτροπής επιβεβαίωσε την εθνική διάσταση αυτής της αγοράς. Έτσι, η Επιτροπή θεωρεί ότι οι εθνικές αγορές είναι οι εθνικές αγορές αναφοράς για την εκτίμηση των επιπτώσεων της εξεταζόμενης συγκέντρωσης στην αγορά υπηρεσιών σε επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν δυσχέρειες.

5. ***Υπηρεσίες χρηματοοικονομικής στήριξης σε επιχειρήσεις***

(68) Σε προηγούμενη απόφαση της Επιτροπής της 30ής Αυγούστου 1993 [BHF/CCF/ Charterhouse — Υπόθεση IV/M.319 [1]], η Επιτροπή έκρινε ότι οι υπηρεσίες χρηματοοικονομικής στήριξης σε επιχειρήσεις παρέχονταν σε εθνικές αγορές. Ωστόσο, τα μέρη υποστήριξαν ότι για ορισμένες υπηρεσίες η οικεία αγορά είναι διεθνής και η έρευνα της Επιτροπής επιβεβαίωσε ότι η παροχή αυτών των υπηρεσιών έχει τόσο εθνικές όσο και διεθνείς πτυχές. Δεδομένου όμως ότι η Επιτροπή, στην εκτίμηση που αναπτύσσεται κατωτέρω, συμπεραίνει ότι η παρούσα συγκέντρωση δεν οδηγεί στη δημιουργία ή την ενίσχυση δεσπόζουσας θέσης σε καμία από τις αγορές αυτών των υπηρεσιών, αποφάσισε να μην προσδιορίσει επακριβώς τη γεωγραφική αγορά αναφοράς στην παρούσα υπόθεση.

Γ. ΕΚΤΙΜΗΣΗ

1. ***Χαρακτηριστικά της αγοράς***

α) **Δραστηριότητες των ελεγκτικών γραφείων των «έξι μεγάλων»**

(69) Καθεμία από τις «έξι μεγάλες» ασκεί σήμερα σημαντικές δραστηριότητες σε όλες τις αγορές σχετικών προϊόντων, όπως προκύπτει από τον ακόλουθο πίνακα (τα στοιχεία για τις υπηρεσίες συμβουλών διαχείρισης, συμβουλών σε επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν δυσχέρειες και χρηματοοικονομικών συμβουλών σε επιχειρήσεις ομαδοποιούνται στη στήλη «Λοιπά»).

Παγκόσμιος κύκλος εργασιών για το 1996 (εκτιμήσεις)

(δισεκατομμύρια USD)

	Σύνολο	Ελεγκτική/Λογιστική	Φορολογία	Λοιπά
AA	9,5	2,9	1,7	4,9
KPMG	8,1	4,5	1,6	2,0
E & Y	7,8	3,5	1,6	2,7
C & L	6,8	3,6	1,3	1,9
DTTI	6,5	3,6	1,3	1,6
PW	5,0	2,4	1,1	1,5

Πηγή: International Accounting Bulletin.

(70) Ο ακόλουθος πίνακας εμφανίζει (με βάση τα ανωτέρω στοιχεία) τα ποσοστά των συνολικών εσόδων καθεμίας από τις «έξι μεγάλες» σε κάθε κατηγορία προϊόντων:

Ποσοστό των συνολικών εσόδων

(%)

	Ελεγκτική/Λογιστική	Φορολογία	Λοιπά
AA	30,5	17,9	51,6
KPMG	55,6	19,8	24,7
E&Y	44,9	20,5	34,6
C&L	52,9	19,1	27,9
DTTI	55,4	20,0	24,6
PW	48,0	22,0	30,0

[1] ΕΕ C 247 της 10. 9. 1993, σ. 4.

(71) Παρόλο που καθεμία από τις «έξι μεγάλες» δραστηριοποιείται σε όλες τις αγορές των σχετικών προϊόντων, όπως ορίζονται ανωτέρω, πρέπει να σημειωθεί ότι σε καθεμία από τις αγορές αυτές, εκτός από την αγορά των ελεγκτικών και λογιστικών υπηρεσιών που οι «έξι μεγάλες» παρέχουν σε μεγάλες επιχειρήσεις, οι «έξι μεγάλες» βρίσκονται σε ανταγωνισμό με πολλούς άλλους προμηθευτές των ίδιων υπηρεσιών:

— όσον αφορά τις υπηρεσίες φορολογικών συμβουλών και φοροτεχνικής στήριξης, οι «έξι μεγάλες» βρίσκονται σε ανταγωνισμό με άλλες εταιρείες ορκωτών λογιστών, δικηγορικά γραφεία και τράπεζες,

— όσον αφορά τις υπηρεσίες συμβουλών διαχείρισης, οι «έξι μεγάλες» βρίσκονται σε ανταγωνισμό με πολλές άλλες εταιρείες παροχής συμβουλών όπως η McKinsey, η Boston Consulting Group, η IBM, η EDS, η Bain & Co., κ.λπ.,

— όσον αφορά τις υπηρεσίες χρηματοοικονομικών συμβουλών σε επιχειρήσεις, οι «έξι μεγάλες» βρίσκονται σε ανταγωνισμό με πολλές τράπεζες επενδύσεων και άλλες εταιρείες, όπως ιδίως η Goldman Sachs, η Morgan Stanley, η SBC Warburg Dillon Read, κ.λπ.,

— όσον αφορά τις υπηρεσίες σε επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν δυσχέρειες, οι «έξι μεγάλες» βρίσκονται σε ανταγωνισμό με τα δικηγορικά γραφεία.

β) **Η αγορά ελεγκτικών και λογιστικών υπηρεσιών**

(72) Όπως προκύπτει από τον ανωτέρω πίνακα, οι ελεγκτικές και λογιστικές υπηρεσίες αντιπροσωπεύουν το ήμισυ περίπου των συνολικών εσόδων καθεμιάς από τις «έξι μεγάλες» (εκτός από την AA, η οποία επικεντρώνεται περισσότερο στην παροχή υπηρεσιών συμβουλών διαχείρισης).

(73) Στην Κοινότητα (καθώς και σε χώρες όπως οι ΗΠΑ), η νομοθεσία σχετικά με τις ελεγκτικές απαιτήσεις είναι γενικά αναπτυγμένη και πολύπλοκη και η αγορά ελεγκτικών υπηρεσιών είναι μια σχετικά ώριμη αγορά.

(74) Η περίοδος για την οποία επιλέγονται οι ελεγκτές ποικίλλει ανάλογα με τη χώρα (π.χ. ένα έτος στο Ηνωμένο Βασίλειο, περισσότερα έτη σε άλλα κράτη μέλη). Συνήθως, η θητεία των ελεγκτών ανανεώνεται και επομένως η σχέση μεταξύ ελεγκτή και πελάτη είναι συχνά μακροχρόνια και μπορεί να διαρκέσει πολλά χρόνια ή και δεκαετίες. Η έρευνα της Επιτροπής κατέδειξε ότι αυτό οφείλεται ιδίως στο γεγονός ότι η αλλαγή ελεγκτή μπορεί να έχει αρνητικές συνέπειες για τη φήμη ενός πελάτη ή για την αξιολόγηση της φερεγγυότητας του από τις χρηματοπιστωτικές αγορές, στο βαθμό που οι επενδυτικοί κύκλοι ενδέχεται να θεωρήσουν ότι η αλλαγή ελεγκτή συγκαλύπτει διαφωνίες σχετικά με την παρουσίαση των οικονομικών καταστάσεων της επιχείρησης και ενδεχόμενα προβλήματα στους λογαριασμούς της. Ένας άλλος λόγος είναι ότι ο πελάτης πρέπει να διαθέσει μεγάλο χρονικό διάστημα, έξοδα για κατάρτιση και άλλους πόρους για να εξασφαλίσει ότι ο νέος ελεγκτής έχει επαρκώς εξοικειωθεί με τη χρηματοοικονομική του διάρθρωση και με τις δραστηριότητές του ώστε να είναι σε θέση να διενεργήσει ικανοποιητικό έλεγχο, διατηρώντας σε αποδεκτά επίπεδα τους κινδύνους για τους μετόχους.

(75) Για να επιλέξουν έναν ελεγκτή, οι μεγάλες επιχειρήσεις οργανώνουν συνήθως μια ανταγωνιστική διαδικασία προσφορών. Κανονικά, ο πελάτης καλεί περισσότερες ελεγκτικές εταιρείες (συνήθως τρεις ή τέσσερις) να του υποβάλουν τις αρχικές προσφορές τους, με βάση τις οποίες ο πελάτης θα κάνει την τελική επιλογή του. Κατά την επιλογή μεταξύ των διάφορων ελεγκτικών εταιρειών, ο πελάτης αποδίδει σημασία τόσο σε παράγοντες άλλους από την τιμή όσο και στην αμοιβή του ελεγκτή. Οι σημαντικότεροι παράγοντες είναι η ισχύς του δικτύου της ελεγκτικής εταιρείας, η ποιότητα των εργασιών της, η φήμη της, ο τρόπος με τον οποίο προτείνει να εκτελέσει τις εργασίες (περιλαμβανομένης για παράδειγμα της χρήσης τεχνολογιών), και η εμπειρία και εμπειρογνωμοσύνη του προσωπικού που θα αναλάβει τις ελεγκτικές εργασίες.

(76) Ακόμα και μετά από μακροχρόνια συνεργασία με έναν ελεγκτή, ο πελάτης μπορεί να αποφασίσει να οργανώσει νέα διαδικασία ανταγωνιστικών προσφορών εάν εκτιμά ότι μπορεί να λάβει καλύτερη προσφορά, ή για να αποτρέψει μια ενδεχόμενη αύξηση της αμοιβής του ελεγκτή του, ή με την ευκαιρία μιας αλλαγής στη διάρθρωσή του όπως μια συγχώνευση ή μια εξαγορά. Κατά συνέπεια, η τιμή των ελεγκτικών και λογιστικών υπηρεσιών διαμορφώνεται με περιοδικές διαδικασίες ανταγωνιστικών προσφορών.

(77) Η ιστορική αύξηση της ζήτησης για ελεγκτικές και λογιστικές υπηρεσίες στα περισσότερα κράτη μέλη οφείλεται στην εφαρμογή των κοινοτικών οδηγιών που απαιτούν από ορισμένες εταιρείες να προβαίνουν σε έλεγχο των λογαριασμών τους. Αναμένεται ότι η ζήτηση θα συνεχίσει να αυξάνεται στο μέλλον χάρη στην πρόοδο της ζήτησης για μη υποχρεωτικούς ελέγχους και για λογιστικές υπηρεσίες, καθώς και σε διαρθρωτικές αλλαγές όπως οι ιδιωτικοποιήσεις και η όλο και ευρύτερη προσφυγή στις κεφαλαιαγορές για την άντληση χρηματοδοτικών μέσων.

(78) Οι ελάχιστες απαιτήσεις επαγγελματικών προσόντων, προσωπικής ακεραιότητας και ανεξαρτησίας που πρέπει να πληρούν τα πρόσωπα που διενεργούν τους υποχρεωτικούς ελέγχους καθορίζονται από την όγδοη οδηγία εταιρικού δικαίου [οδηγία 84/253/ΕΟΚ ([1]) του Συμβουλίου]. Ωστόσο, η οδηγία δεν περιέχει συγκεκριμένες διατάξεις για πολλά άλλα θέματα που σχετίζονται με την ελεγκτική λειτουργία. Ορισμένα από τα θέματα αυτά ρυθμίζονται σε εθνικό επίπεδο ή από τις επαγγελματικές κλαδικές ενώσεις. Τα θέματα που συνήθως αποτελούν αντικείμενο ενδοκλαδικών ρυθμίσεων μπορούν να καταταγούν σε δύο κυρίως κατηγορίες: κανόνες επαγγελματικής δεοντολογίας (ανεξαρτησία, ανταγωνιστικότητα, ποιότητα, επαγγελματικό απόρρητο) και κανόνες για τις μεθόδους εργασίας και την παρουσίαση των οικονομικών καταστάσεων. Είναι γεγονός ότι στην Κοινότητα τα θέματα που καλύπτονται από

([1]) ΕΕ L 126 της 12. 5. 1984, σ. 20.

ενδοκλαδικές ρυθμίσεις ποικίλλουν. Ποικίλλοι είναι επίσης και ισχύοντες κανόνες ανάλογα με το κράτος μέλος. Ωστόσο, υπάρχει μια όλο και πιο έντονη τάση για την υιοθέτηση σε εθνικό επίπεδο των κανόνων που διαμορφώνονται σε διεθνές επίπεδο, ιδίως από την International Federation of Accountants (IFAC). Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η Fédération des Experts Comptables Européens (FEE) προωθεί επίσης την υιοθέτηση διεθνών προτύπων στα κράτη μέλη.

(79) Η συμμετοχή σε εθνικούς οργανισμούς ενδοκλαδικών ρυθμίσεων αποφασίζεται συνήθως σε επίπεδο μεμονωμένων εταιρειών. Αλλά ακόμα και στον τομέα αυτό, οι ελεγκτικές εταιρείες επηρεάζουν σημαντικά τον καθορισμό των ενδοκλαδικών κανόνων, εφόσον μπορούν να διαθέσουν το χρόνο και τις προσπάθειες που απαιτούνται για τη συμμετοχή στις αρμόδιες ομάδες εργασίας, ιδίως σε διεθνές επίπεδο. Είναι σαφές ότι οι κυριότεροι φορείς της αγοράς μπορούν να ασκούν σημαντικότερο ρόλο στην IFAC και επομένως στον καθορισμό διεθνών προτύπων. Δεδομένου ότι τα εθνικά πρότυπα ευθυγραμμίζονται όλο και περισσότερο με τα πρότυπα της IFAC και ότι οι ίδιες εταιρείες συμμετέχουν συχνά και στον καθορισμό εθνικών προτύπων, η επιρροή των μεγάλων ελεγκτικών εταιρειών στη διαδικασία καθορισμού των προτύπων είναι ιδιαίτερα σημαντική.

(80) Στο Πράσινο Βιβλίο της «Ρόλος, καθεστώς και ευθύνη του ορκωτού ελεγκτή στην ΕΕ» [1], η Επιτροπή θέτει μια σειρά ερωτήσεων σχετικά με τις ρυθμίσεις που διέπουν στην Κοινότητα την παροχή ελεγκτικών υπηρεσιών. Το θέμα της παρακολούθησης των ενδοκλαδικών ρυθμίσεων σε κοινοτικό επίπεδο θα αποκτήσει όλο και μεγαλύτερη σημασία, καθώς η Κοινότητα προσανατολίζεται προς μια ενιαία αγορά ελεγκτικών υπηρεσιών και, παράλληλα,, ο βαθμός συγκέντρωσης στον τομέα αυτό αυξάνεται όλο και περισσότερο.

2. *Ελεγκτικές και λογιστικές υπηρεσίες σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις*

(81) Η έρευνα της Επιτροπής κατέδειξε ότι οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις δεν απαιτούν από τους ελεγκτές τους το ίδιο επίπεδο πόρων (βαθμός εμπειρογνωμοσύνης, γεωγραφική κάλυψη κ.λπ.) όπως οι μεγάλες επιχειρήσεις. Έτσι, παρόλο που σε ορισμένες περιπτώσεις προσφεύγουν στις υπηρεσίες των «έξι μεγάλων», συνήθως απευθύνονται σε μικρότερες ελεγκτικές εταιρείες, οι οποίες βρίσκονται σε έντονο ανταγωνισμό με τις «έξι μεγάλες» στον τομέα των ΜΜΕ. Η Επιτροπή συμπεραίνει επομένως ότι η εξεταζόμενη συγκέντρωση δεν δημιουργεί ανησυχίες όσον αφορά τον ανταγωνισμό στην αγορά ελεγκτικών και λογιστικών υπηρεσιών σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

[1] ΕΕ C 321 της 28. 10. 1996, σ. 1.

3. *Ελεγκτικές και λογιστικές υπηρεσίες σε μεγάλες επιχειρήσεις*

(82) Η Επιτροπή θεωρεί ότι η αγορά των σχετικών προϊόντων είναι η αγορά των ελεγκτικών και λογιστικών υπηρεσιών που οι «έξι μεγάλες» παρέχουν σε μεγάλες επιχειρήσεις και ότι ως προς τη γεωγραφική της διάσταση η αγορά αυτή είναι η εθνική αγορά (βλέπε αιτιολογικές σκέψεις 19 και επόμενες).

(83) Δεδομένου ότι η αγορά αυτή χαρακτηρίζεται ήδη από υψηλό βαθμό συγκέντρωσης, εφόσον μόνοι οι «έξι μεγάλες» μπορούν να καλύψουν τις απαιτήσεις των μεγάλων επιχειρήσεων σε κάθε κράτος μέλος, η Επιτροπή θεωρεί αναγκαίο να εξετάσει εάν η σχεδιαζόμενη συγχώνευση μεταξύ της PW και της C&L μπορεί να οδηγήσει στη δημιουργία ή ενίσχυση μεμονωμένης δεσπόζουσας θέσης, ή στη δημιουργία ή ενίσχυση ολιγοπωλιακής δεσπόζουσας θέσης.

(84) Για να εξετάσει την ενδεχόμενη δημιουργία ή ενίσχυση δεσπόζουσας θέσης στην αγορά αυτή, η Επιτροπή χρησιμοποίησε δημοσιευμένα στοιχεία που της παρείχαν τα μέρη και τα οποία αφορούν όλους τους πελάτες ανεξάρτητα από το μέγεθός τους. Η Επιτροπή θεωρεί ότι η προσέγγιση αυτή είναι ορθή από μεθοδολογική άποψη, εφόσον οι αναλογίες των αμοιβών είναι σχεδόν οι ίδιες για κάθε μέλος της ομάδας των «έξι μεγάλων», τόσο με βάση το σύνολο της πελατείας όσο και με βάση τις μεγάλες επιχειρήσεις μόνο.

α) **Μεμονωμένη δεσπόζουσα θέση**

(85) Από το παράρτημα Ι μπορεί να διαπιστωθεί ότι το σωρευτικό μερίδιο αγοράς των συγχωνευόμενων εταιρειών δεν θα υπερβεί το 40 % σε κανένα κράτος μέλος. Τα τρία μεγαλύτερα συνδυασμένα μερίδια αγοράς είναι 38,6 % στη Γερμανία, 35,1 % στο Ηνωμένο Βασίλειο και 34,1 % στην Ιρλανδία, ενώ ο πλησιέστερος ανταγωνιστής (KPMG) έχει μερίδια 31,9 %, 22,7 %, και 23,6 %, αντίστοιχα. (Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η νέα επιχείρηση θα είχε μερίδιο αγοράς 31,7 %, έναντι 25,9 % για την KPMG που είναι ο πλησιέστερος ανταγωνιστής). Συνεπώς, η νέα επιχείρηση δεν θα είχε σε καμία εθνική αγορά μια θέση που θα της παρείχε υπερβολική ισχύ έναντι των ανταγωνιστών ή των πελατών της.

(86) Επιπλέον, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω στις αιτιολογικές σκέψεις 69 και επόμενες, συνήθως η θητεία των ελεγκτών ανανεώνεται για πολλά χρόνια και είναι μακροχρόνια, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να διαρκέσει πολλές δεκαετίες. Αυτή η έλλειψη ρευστότητας στην αγορά συνεπάγεται ότι εκτός από τα μερίδια αγοράς για δεδομένο έτος, πρέπει επίσης να εξεταστούν τα στοιχεία σχετικά με τις προκηρύξεις διαγωνισμών και τις υποβολές προσφορών σε μακροχρόνια βάση ώστε να εκτιμηθεί πλήρως η φύση και η έκταση του ανταγωνισμού στην αγορά των υπηρεσιών που οι «έξι μεγάλες» παρέχουν σε μεγάλες επιχειρήσεις.

(87) Η έρευνα της Επιτροπής κατέδειξε ότι παρά την περιορισμένη συχνότητα των διαδικασιών υποβολής προσφορών, εάν ένας πελάτης αποφασίσει ότι είναι σκόπιμο να αλλάξει ελεγκτή και προκηρύσσει διαγωνισμό για το σκοπό αυτό, τα άλλα μέλη της ομάδας των «έξι μεγάλων» υποβάλλουν προσφορές και επομένως είναι σαφές ότι υπάρχουν ανταγωνιστικές σχέσεις μεταξύ τους. Οι πελάτες γνωρίζουν καλά τις τιμές, την ποιότητα και την αξία της προσφερόμενης υπηρεσίας. Το γεγονός ότι κατά κανόνα τρία ή τέσσερα μέλη της ομάδας των «έξι μεγάλων» υποβάλλουν προσφορές όταν προκηρύσσονται διαγωνισμοί καταδεικνύει ότι οι πελάτες μπορούν, σε ορισμένο βαθμό, να χρησιμοποιούν την έμμεση απειλή της προσφυγής σε ανταγωνιστικό διαγωνισμό για να περιορίσουν την ισχύ του ελεγκτή τους.

(88) Από την ανάλυση των πρόσφατων ανταγωνιστικών προσφορών προκύπτουν τα ακόλουθα αποτελέσματα:

Επιτυχίες και αποτυχίες των «έξι μεγάλων» σε διαγωνισμούς: ΕΟΧ 1994-1997

	Επιτυχίες (1)	Αποτυχίες (2)	Καθαρή διαφορά επιτυχιών/αποτυχιών (3)	Κατάταξη (4)
AA	44	20	24	1
KPMG	45	25	20	2
C&L	36	23	13	3
E&Y	26	22	4	4
PW	18	17	1	5
DTTI	18	20	−2	6

Πηγή: Deloitte Touche.

(89) Τα ανωτέρω στοιχεία εμφανίζουν τις κινήσεις πελατών μεταξύ μελών της ομάδας των «έξι μεγάλων» και μεταξύ της ομάδας αυτής και εκείνης των μικρότερων ελεγκτικών εταιρειών. Καταδεικνύουν ότι σε μεγάλες περιόδους οι κινήσεις πελατών μεταξύ ελεγκτικών εταιρειών είναι ουσιαστικές και ότι όσον αφορά την καθαρή διαφορά μεταξύ επιτυχιών και αποτυχιών η C&L και η PW κατατάσσονται μόνο στην τρίτη και πέμπτη θέση, αντίστοιχα, στην ομάδα των «έξι μεγάλων».

(90) Από την περαιτέρω ανάλυση του συνόλου των επιτυχιών (στήλη 1) στον ανωτέρω πίνακα προκύπτει η ακόλουθη κατάταξη των «έξι μεγάλων» εταιρειών όσον αφορά τις επιτυχίες τους έναντι άλλων μελών της ομάδας των «έξι μεγάλων»:

Επιτυχίες στο εσωτερικό της ομάδας των «έξι μεγάλων»: ΕΟΧ 1994-1997

	Επιτυχίες έναντι μελών της ομάδας των «έξι μεγάλων» (1)	Κατάταξη (2)
AA	22	1
KPMG	17	2
C&L	17	3
E&Y	13	4
PW	8	5
DTTI	8	5

Πηγή: Deloitte Touche.

(91) Στην εξεταζόμενη περίοδο, η C&L και η PW κατατάσσονται, μαζί με άλλες δύο εταιρείες, στη δεύτερη και πέμπτη θέση αντίστοιχα μεταξύ των μελών της ομάδας των «έξι μεγάλων».

(92) Ως παραδείγματα αλλαγών ελεγκτή σε επίπεδο κρατών μελών, τα ακόλουθα στοιχεία είναι διαθέσιμα για το Ηνωμένο Βασίλειο:

Αλλαγές ελεγκτή στο εσωτερικό της ομάδας των «έξι μεγάλων» 1993-1997 για τις 1 600 μεγαλύτερες βρετανικές επιχειρήσεις

		ΠΡΟΣ						
		CL	PW	KPMG	E&Y	DTTI	AA	Σύνολο
ΑΠΟ	CL	—	2	6	1	6	4	19
	PW	3	—	2	2	1	—	8
	KPMG	4	5	—	1	—	7	17
	E&Y	3	2	1	—	—	4	10
	DTTI	1	3	2	—	—	1	7
	AA	1	3	3	1	—	—	8
	Σύνολο	12	15	14	5	7	16	69

Πηγή: Office of Fail Trading του Ηνωμένου Βασιλείου.

(93) Μπορεί να διαπιστωθεί ότι όσον αφορά τις επιτυχίες, η PW (15 επιτυχίες) και η C&L (12 επιτυχίες) κατατάσσονται στη δεύτερη και τέταρτη θέση αντίστοιχα. Η C&L είναι η εταιρεία με τις περισσότερες αποτυχίες (19). Η κατάταξη με βάση την καθαρή διαφορά μεταξύ επιτυχιών και αποτυχιών είναι η ακόλουθη:

Κατάταξη	Εταιρεία	Καθαρή διαφορά
1	AA	+8
2	PW	+7
3	DTTI	0
4	KPMG	−3
5	E&Y	−5
6	C&L	−7

Συμπέρασμα

(94) Από τα ανωτέρω στοιχεία, τα οποία αφορούν τόσο τα μερίδια αγοράς όσο και τα αποτελέσματα των προσφορών που υπέβαλαν οι εταιρείες της ομάδας των «έξι μεγάλων» σε δεδομένη χρονική περίοδο, προκύπτει σαφώς ότι η ανταγωνιστική συμπεριφορά των άλλων τεσσάρων μεγάλων ελεγκτικών εταιρειών θα περιορίσει τα περιθώρια ελιγμών της επιχείρησης που θα προκύψει από τη συγχώνευση. Μπορεί επομένως να αποκλειστεί το ενδεχόμενο δημιουργίας ή ενίσχυσης μεμονωμένης δεσπόζουσας θέσης στην Κοινότητα σε μια από τις εθνικές αγορές ελεγκτικών και λογιστικών υπηρεσιών που οι «έξι μεγάλες» παρέχουν σε μεγάλες επιχειρήσεις.

β) **Ολιγοπωλιακή δεσπόζουσα θέση**

i) *Ύπαρξη συλλογικής δεσπόζουσας θέσης*

(95) Σε προηγούμενες αποφάσεις της, όπως η απόφαση 97/26/ΕΚ (υπόθεση IV/M.619 — Gencor/Lonrho) [1], η Επιτροπή περιέγραψε τα χαρακτηριστικά που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στη δημιουργία συλλογικής δεσπόζουσας θέσης σε μια ολιγοπωλιακή αγορά.

[1] ΕΕ L 11 της 14. 1. 1997, σ. 30, αιτιολογική σκέψη 141.

(96) Από την πλευρά της ζήτησης, διαπιστώνεται η ύπαρξη μέτριων ρυθμών ανάπτυξης και ανελαστικής ζήτησης. Από την πλευρά της προσφοράς, η αγορά χαρακτηρίζεται από υψηλό βαθμό συγκέντρωσης, μεγάλη διαφάνεια, ομοιογενές προϊόν, ώριμες τεχνικές παραγωγής, σημαντικά εμπόδια στην είσοδο στην αγορά (κυρίως λόγω υψηλών εφάπαξ δαπανών) και διαρθρωτικούς δεσμούς μεταξύ προμηθευτών. Αυτά τα χαρακτηριστικά από την πλευρά της προσφοράς επιτρέπουν ή ακόμα και ενθαρρύνουν τους προμηθευτές να ακολουθήσουν παράλληλες συμπεριφορές.

(97) Ορισμένα από τα στοιχεία αυτά χαρακτηρίζουν την αγορά ελεγκτικών και λογιστικών υπηρεσιών που παρέχουν οι «έξι μεγάλες» σε μεγάλες επιχειρήσεις:

αα) Στασιμότητα της ζήτησης

(98) Σύμφωνα με την κοινοποίηση που υπέβαλαν τα μέρη, η ζήτηση ελεγκτικών υπηρεσιών «αυξάνεται σε όλο τον ΕΟΧ, αλλά βραδύτερα από τη ζήτηση για ορισμένες άλλες ειδικευμένες υπηρεσίες». Τα μέρη εκτιμούν ότι «η μελλοντική πρόοδος της ζήτησης θα προέλθει από την αυξημένη ζήτηση για μη υποχρεωτικούς ελέγχους και για λογιστικές υπηρεσίες. Συγκριτικά, προβλέπεται μια ιδιαίτερα σημαντική αύξηση της ζήτησης υπηρεσιών συμβουλών διαχείρισης στο σύνολο της Ευρώπης». Είναι σαφές ότι στην αγορά των ελεγκτικών και λογιστικών υπηρεσιών που οι «έξι μεγάλες» παρέχουν σε μεγάλες επιχειρήσεις οι ρυθμοί αύξησης δεν θα είναι ιδιαίτερα υψηλοί στο αμέσως προσεχές μέλλον και ότι, εν πάση περιπτώσει, λαμβανομένου υπόψη του ιδιαίτερα μεγάλου μεγέθους των επιχειρήσεων που αποτελούν την πελατειακή βάση αυτών των ελεγκτικών εταιρειών, η ανάπτυξη της αγοράς δεν μπορεί να προέλθει από την αύξηση του αριθμού των πελατών. Μπορεί επομένως να θεωρηθεί ότι στην αγορά αυτή η ζήτηση θα συνεχίσει, στην καλύτερη περίπτωση, να αυξάνεται με βραδείς ρυθμούς.

ββ) Ανελαστική ζήτηση σε σχέση με τις τιμές

(99) Η ελαστικότητα της ζήτησης σε σχέση με τις τιμές είναι χαμηλή στην εν λόγω αγορά. Αυτό οφείλεται σε διάφορους παράγοντες: οι πελάτες υποχρεούνται εκ του νόμου να αγοράσουν την υπηρεσία αυτή, η αλλαγή ελεγκτή συνεπάγεται κάποιο κόστος (βλέπε ανωτέρω), οι αμοιβές που καταβάλλουν οι πελάτες για ελεγκτικές και λογιστικές υπηρεσίες αντιπροσωπεύουν, λόγω του μεγέθους αυτών των πελατών, μια πολύ μικρή αναλογία του συνολικού τους κόστους και, τέλος, οι ίδιοι οι πελάτες δηλώνουν ότι η τιμή είναι ο λιγότερο σημαντικός παράγοντας για την επιλογή του ελεγκτή. (Ωστόσο, η ζήτηση χαρακτηρίζεται από ορισμένο βαθμό ελαστικότητας σε σχέση με τις τιμές, όπως προκύπτει από το γεγονός ότι υπάρχουν πράγματι αλλαγές ελεγκτή όταν οι πελάτες οργανώνουν διαδικασίες υποβολής προσφορών, όπως αναφέρθηκε στην αιτιολογική σκέψη 73).

γγ) Ομοιογένεια προϊόντος, διαφάνεια της αγοράς και βραδύς ρυθμός καινοτομιών

(100) Οι ελεγκτικές υπηρεσίες είναι σχετικά ομοιογενείς, στο βαθμό που κάθε έλεγχος περιλαμβάνει τυποποιημένες εργασίες, αναλύσεις, εκθέσεις και άλλα στοιχεία που προβλέπονται από εθνικές κανονιστικές ρυθμίσεις και ενδοκλαδικούς κανόνες δεοντολογίας. Η έρευνα της Επιτροπής κατέδειξε ότι στη μεγάλη πλειοψηφία τους οι πελάτες θεωρούν ότι όλα τα μέλη της ομάδας των «έξι μεγάλων» είναι εναλλάξιμα μεταξύ τους. Επέτρεψε επίσης να διαπιστωθεί ότι υπάρχει σημαντικός βαθμός διαφάνειας τιμών, εφόσον οι ωριαίες αμοιβές για ελεγκτικές υπηρεσίες είναι επαρκώς διαφανείς μεταξύ των μελών της ομάδας των «έξι μεγάλων». Υπάρχει επίσης διαφάνεια όσον αφορά το κόστος που βαρύνει τις «έξι μεγάλες», εφόσον τα στοιχεία που δημοσιεύονται στο πλαίσιο των προσλήψεων και οι μετακινήσεις προσωπικού μεταξύ ελεγκτικών εταιρειών εξασφαλίζουν τη διαφάνεια των μισθών και του κόστους εργασίας, που αντιπροσωπεύουν πάνω από το ήμισυ του συνολικού τους κόστους. Ορισμένοι άλλοι παράγοντες συμβάλλουν στην αύξηση της διαφάνειας, όπως στο Ηνωμένο Βασίλειο η δημοσίευση των αμοιβών των ελεγκτών στις ετήσιες εκθέσεις των πελατών τους και η υποχρέωση προσφυγής σε δύο ελεγκτές που επιβάλει η νομοθεσία άλλων χωρών. Επίσης, οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται στο πλαίσιο των ελεγκτικών και λογιστικών υπηρεσιών μεταβάλλονται ελάχιστα και χαρακτηρίζονται από βραδείς ρυθμούς καινοτομίας.

δδ) Διαρθρωτικοί δεσμοί μεταξύ προμηθευτών υπηρεσιών

(101) Ενδεχόμενοι οικονομικοί ή διαρθρωτικοί δεσμοί μεταξύ προμηθευτών μπορούν να συμβάλλουν στην ύπαρξη ολιγοπωλιακής δεσπόζουσας θέσης. Παρόμοιοι δεσμοί υπάρχουν στον τομέα των ελεγκτικών και λογιστικών υπηρεσιών, ο οποίος διέπεται από ενδοκλαδικές ρυθμίσεις που θεσπίζονται από επαγγελματικούς οργανισμούς των οποίων οι ελεγκτικές εταιρείες είναι μέλη (βλέπε ανωτέρω αιτιολογικές σκέψεις 78-80). Οι εταιρείες λογιστικών υπηρεσιών εκπροσωπούνται στους οργανισμούς που είναι αρμόδιοι για τον καθορισμό των ενδοκλαδικών ρυθμίσεων, και οι εκπρόσωποί τους συνεδριάζουν τακτικά και λαμβάνουν αποφάσεις για τη ρύθμιση κλαδικών θεμάτων που έχουν ζωτική σημασία για όλους τους ενδιαφερόμενους. Στο βαθμό που ο ρόλος των μεγάλων εταιρειών είναι καθοριστικός για τη θέσπιση αυτών των προτύπων (βλέπε αιτιολογική σκέψη 79), οι εταιρείες αυτές είναι σε θέση να επηρεάζουν την ανάπτυξη ενός συστήματος προτύπων το οποίο στην πράξη μπορεί να συμβάλει στη δημιουργία ολιγοπωλιακής ή συλλογικής δεσπόζουσας θέσης μεταξύ τους.

(102) Είναι επομένως σαφές ότι η αγορά των ελεγκτικών και λογιστικών υπηρεσιών που οι «έξι μεγάλες» παρέχουν σε μεγάλες επιχειρήσεις χαρακτηρίζεται σε κάποιο βαθμό από ορισμένα στοιχεία τα οποία θα μπορούσαν να συμβάλουν στη δημιουργία συλλογικής δεσπόζουσας θέσης.

(103) Ωστόσο, η Επιτροπή δεν έχει πειστικές ενδείξεις ότι υπάρχει πράγματι παρόμοια δεσπόζουσα θέση σήμερα στην αγορά των «έξι μεγάλων», Κατά την έρευνά της, η Επιτροπή δεν συγκέντρωσε στοιχεία που επιτρέπουν να θεωρηθεί ότι οι μεγάλες επιχειρήσεις πελάτες των «έξι μεγάλων» πιστεύουν ότι υπάρχει σήμερα συλλογική δεσπόζουσα θέση. Από γενική άποψη, η ύπαρξη συλλογικής δεσπόζουσας θέσης τριών ή τεσσάρων προμηθευτών δεν είναι πιθανή, λόγω των πολύπλοκων αμοιβαίων σχέσεων που αυτό προϋποθέτει και των επακόλουθων κινήτρων για την

υιοθέτηση αποκλινουσών συμπεριφορών. Η κατάσταση αυτή θα ήταν ασταθής και δυσβάστακτη μακροχρόνια. Ειδικότερα, όπως αναπτύσσεται ανωτέρω, φαίνεται ότι η αγορά των υπηρεσιών σε μεγάλες επιχειρήσεις/πελάτες των «έξι μεγάλων» είναι σήμερα ανταγωνιστική, εφόσον οι πελάτες δημοσιεύουν προσκλήσεις για την υποβολή προσφορών και υπάρχουν αλλαγές ελεγκτών μεταξύ μελών της ομάδας των «έξι μεγάλων».

(104) Επιπλέον, η απόφαση του Δικαστηρίου της 31ης Μαρτίου 1998 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-68/94 και C-30/95, Γαλλία κατά Επιτροπής και SCPA και EMC κατά Επιτροπής [1], σχετικά με την υπόθεση Kali und Salz/MdK/ Treuhand /IV/M.308 [2], υπογράμμισε ότι η Επιτροπή φέρει το βάρος της απόδειξης εάν θεωρεί ότι σε μια ολιγοπωλιακή αγορά υπάρχει συλλογική δεσπόζουσα θέση.

(105) Το Δικαστήριο έκρινε ότι ένας υψηλός βαθμός συγκέντρωσης σε μια ολιγοπωλιακή αγορά δεν αποτελεί αυτός καθαυτός καθοριστικό παράγοντα για την ύπαρξη συλλογικής δεσπόζουσας θέσης. Επιπλέον, η απόφαση αυτή συνεπάγεται ότι πρέπει να υπάρχουν πολύ ισχυρές αποδείξεις σχετικά με την έλλειψη πραγματικού ανταγωνισμού μεταξύ μιας ομάδας προμηθευτών που θεωρούνται ότι έχουν συλλογική δεσπόζουσα θέση, καθώς και για την ανεπάρκεια της ανταγωνιστικής πίεσης εκ μέρους άλλων προμηθευτών (εφόσον αυτή υπάρχει στη σχετική αγορά).

(106) Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, η Επιτροπή κρίνει ότι δεν υπάρχουν πειστικές ενδείξεις ότι η εξεταζόμενη συγκέντρωση ενισχύει μια κατάσταση προϋπάρχουσας ολιγοπωλιακής δεσπόζουσας θέσης την αγορά των ελεγκτικών και λογιστικών υπηρεσιών σε μεγάλες επιχειρήσεις/πελάτες των «έξι μεγάλων».

ii) *Δημιουργία συλλογικής δεσπόζουσας θέσης*

(107) Η Επιτροπή εξέτασε εάν, μετά τη σχεδιαζόμενη πράξη, ο βαθμός συγκέντρωσης της προσφοράς θα είναι τέτοιος ώστε να δημιουργεί συλλογική δεσπόζουσα θέση.

αα) Διάρθρωση της αγοράς μετά από διπλή συγχώνευση (PW/C&L και KPMG/E&Y)

(108) Η Επιτροπή διερεύνησε τη δυνατότητα δημιουργίας συλλογικής δεσπόζουσας θέσης στην αγορά των ελεγκτικών υπηρεσιών που οι «έξι μεγάλες» παρέχουν σε μεγάλες επιχειρήσεις βάσει ενός σεναρίου διπλής συγχώνευσης μετά την κοινή κοινοποίηση από την KPMG και την E&Y στις 23 Δεκεμβρίου 1997 της πρόθεσής τους να συγχωνεύσουν τις παγκόσμιες δραστηριότητές τους. Η Επιτροπή έκρινε σκόπιμο να αναλύσει τη σχεδιαζόμενη συγκέντρωση PW/C&L στο πλαίσιο της συγχώνευσης KPMG/E&Y, εφόσον σύμφωνα με τον κανονισμό για τις συγκεντρώσεις οι επιπτώσεις μιας συγκέντρωσης εκτιμώνται με βάση τις μελλοντικές προοπτικές της αγοράς, λαμβάνοντας υπόψη όχι μόνο τις μεταβολές που επιφέρει η ίδια η συγκέντρωση αλλά και τις μελλοντικές εξελίξεις, όπως ιδίως η είσοδος νέων ανταγωνιστών, η ελευθέρωση της αγοράς, οι καινοτομίες όσον αφορά τα προϊόντα κ.λπ., και εφόσον η συμφωνία KPMG/E&Y ήταν ευρέως γνωστή στην αγορά.

(109) Στο πλαίσιο αυτού του σεναρίου «διπλής συγχώνευσης», το συνδυασμένο μερίδιο αγοράς των δύο μεγαλύτερων ελεγκτικών εταιρειών στην εν λόγω αγορά θα ήταν πράγματι ιδιαίτερα σημαντικό σε εθνικό, κοινοτικό και παγκόσμιο επίπεδο. Επιπλέον, οι νέες εταιρείες που θα προέκυπταν από τις πράξεις αυτές θα ήταν οι δύο μεγαλύτερες ελεγκτικές εταιρείες σε όλα τα κράτη μέλη εκτός από δύο και τα μερίδια αγοράς τους θα ήταν πολύ μεγαλύτερα σε σχέση με τους απομένοντες ανταγωνιστές τους.

(110) Λαμβανομένων υπόψη των υψηλών μεριδίων αγοράς που θα είχαν οι δύο νέες εταιρείες μετά τις συγχωνεύσεις αυτές, καθώς και των χαρακτηριστικών της εν λόγω αγοράς, όπως αναφέρονται στις αιτιολογικές σκέψεις 98-101, η Επιτροπή κατέληξε προσωρινά στο συμπέρασμα ότι η συγχώνευση PW/C&L θα δημιουργούσε, από την πλευρά της προσφοράς, επίπεδο συγκέντρωσης το οποίο, σε συνδυασμό με τη συγχώνευση KPMG/E&Y θα επιβεβαίωνε την υπόθεση για την ύπαρξη συλλογικής δεσπόζουσας θέσης. Ωστόσο, στις 13 Φεβρουαρίου 1997, η KPMG και η E&Y ανακοίνωσαν δημόσια ότι είχαν αποφασίσει από κοινού να εγκαταλείψουν το σχέδιο συγχώνευσής τους.

(111) Η συγχώνευση της PW με την C&L θα μπορούσε καταρχήν να οδηγήσει στη δημιουργία ολιγοπωλιακής δεσπόζουσας θέσης που θα είχε σαν αποτέλεσμα την παράλληλη συμπεριφορά των περισσοτέρων από τις απομένουσες «πέντε μεγάλες», ή στη δημιουργία δυοπωλιακής δεσπόζουσας θέσης, στην οποία οι δύο μεγαλύτερες ελεγκτικές εταιρείες θα είχαν παράλληλη συμπεριφορά και θα περιόριζαν τη συμπεριφορά των απομενουσών μικρότερων ελεγκτικών εταιρειών.

i) *Ολιγοπωλιακή δεσπόζουσα θέση*

(112) Ο κίνδυνος δημιουργίας ολιγοπωλιακής δεσπόζουσας θέσης προκύπτει σε μεγάλο βαθμό από την ύπαρξη των γενικών χαρακτηριστικών που περιγράφονται στις αιτιολογικές σκέψεις 98-101. Ο κίνδυνος αυτός είναι ακόμα πιο σημαντικός εάν ληφθεί υπόψη ένα πρόσθετο και ειδικό στην αγορά αυτή χαρακτηριστικό, το οποίο είναι, όπως περιγράφεται ανωτέρω (αιτιολογική σκέψη 74), το γεγονός ότι η σχέση μεταξύ ελεγκτών και πελατών τείνει να είναι μακροχρόνια. Παρόλο που ένας πελάτης μπορεί καταρχήν να επιλέξει μεταξύ έξι μεγάλων ελεγκτικών εταιρειών, σε πολλές περιπτώσεις ενδέχεται να θεωρήσει, για τους λόγους που αναφέρθηκαν ανωτέρω, ότι δεν είναι ούτε εύκολο ούτε σκόπιμο να αλλάξει ελεγκτή και ότι είναι προτιμότερο να διατηρήσει τον ελεγκτή του για μεγάλο χρονικό διάστημα. Πράγματι, οι περισσότεροι πελάτες ανέφεραν ότι όταν αποφασίζουν ότι είναι η κατάλληλη στιγμή να ζητήσουν την υποβολή προσφορών, στην πράξη μόνο τρεις ή τέσσερις προμηθευτές θεωρούνται κατάλληλοι και όχι και οι έξι. Συνεπώς, κάθε μείωση του αριθμού των προμηθευτών στην αγορά των ελεγκτικών υπηρεσιών που οι «έξι μεγάλες» παρέχουν σε μεγάλες επιχειρήσεις θα αποτελούσε ένα πρόσθετο στοιχείο που μπορεί να ευνοήσει τη δημιουργία συλλογικής δεσπόζουσας θέσης.

[1] Συλλογή 1998, I-1375.
[2] Απόφαση 94/449/ΕΚ της Επιτροπής (ΕΕ L 186 της 21. 7. 1994, σ. 38).

(113) Ωστόσο, η έρευνα της Επιτροπής δεν οδήγησε στο συμπέρασμα ότι η συγχώνευση θα δημιουργούσε μια ολιγοπωλιακή δεσπόζουσα θέση. Όπως εξηγήθηκε ανωτέρω (αιτιολογική σκέψη 103), μια κατάσταση συλλογικής δεσπόζουσας θέσης περισσοτέρων από τρεις ή τέσσερις προμηθευτών είναι πολύ πολύπλοκη και ασταθής για να είναι βιώσιμη μακροχρόνια. Πράγματι, φαίνεται ότι υπάρχουν σχέσεις ανταγωνισμού μεταξύ των «έξι μεγάλων», υπό μορφή, έστω και σχετικά λίγων, ανταγωνιστικών διαγωνισμών και, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, μόνο τρεις ή τέσσερις από τις «έξι μεγάλες» συμμετέχουν συνήθως σε κάθε διαγωνισμό. Δεν είναι πιθανό ότι αυτοί οι ανταγωνιστικοί διαγωνισμοί θα έπαυαν να υπάρχουν ή θα περιορίζονταν σημαντικά εάν ο αριθμός των προμηθευτών μειωνόταν από έξι σε πέντε. Η κατάσταση αυτή διαφέρει από εκείνη που θα προέκυπτε σε περίπτωση «διπλής συγχώνευσης» (όπως εκείνη που διερεύνησε αρχικά η Επιτροπή), στην οποία ο αριθμός των μεγάλων ελεγκτικών εταιρειών που θα θεωρούνταν κατάλληλες να υποβάλουν προσφορά θα είχε μειωθεί ακόμα περισσότερο σε σχέση με τις τρεις ή τέσσερις που υπάρχουν σήμερα, αφήνοντας ελάχιστο, εάν όχι κανένα, περιθώριο επιλογής στον πελάτη.

ii) *Δυοπωλιακή δεσπόζουσα θέση*

(114) Το παράρτημα ΙΙ εμφανίζει, σε εθνικό, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο, τα πριν και μετά τη συγχώνευση (PW/C&L μόνο) μερίδια αγοράς των δύο μεγαλύτερων ελεγκτικών εταιρειών στην εν λόγω αγορά. Μετά τη συγχώνευση, το συνδυασμένο μερίδιο αγοράς ανέρχεται σε 57,6 % στην Κοινότητα, σε 50 % σε παγκόσμιο επίπεδο και μεταξύ 51,1 % και 70,5 % στα μεμονωμένα κράτη μέλη.

(115) Ωστόσο, η έρευνα της Επιτροπής δεν οδήγησε στο συμπέρασμα ότι, με τη σημερινή διάρθρωση της αγοράς, η συγχώνευση PW/C&L θα δημιουργούσε μια δυοπωλιακή δεσπόζουσα θέση.

(116) Παρόλο που η PW/C&L, δηλαδή η εταιρεία που θα προκύψει από τη συγχώνευση, θα είναι μια από τις δύο μεγαλύτερες ελεγκτικές εταιρείες σε κάθε κράτος μέλος εκτός από την Αυστρία, η δεύτερη μεγαλύτερη ελεγκτική εταιρεία δεν θα είναι η ίδια σε όλη την Κοινότητα. Από τις 15 χώρες στις οποίες η PW/C&L θα ήταν μια από τις δύο μεγαλύτερες εταιρείες, η δεύτερη μεγαλύτερη θα ήταν η KPMG σε οκτώ χώρες, η E&Y σε τρείς χώρες, η AA σε τρείς χώρες και η DTTI σε μία χώρα (βλέπε παράρτημα ΙΙ).

(117) Όπως προκύπτει από το παράρτημα ΙΙΙ, η μετά τη συγχώνευση διαφορά μεταξύ των μεριδίων αγοράς της δεύτερης και της τρίτης μεγαλύτερης εταιρείας δεν είναι σημαντική και υπερβαίνει το 10 % σε δύο μόνο κράτη μέλη (Γερμανία και Ισπανία), είναι ελαφρά μεγαλύτερη από το 10 % στην Κοινότητα στο σύνολό της και 3 % σε παγκόσμιο επίπεδο. Η μικρή διαφορά μεταξύ των μεριδίων αγοράς της δεύτερης και της τρίτης μεγαλύτερης ελεγκτικής εταιρείας δεν θα επιτρέψει στη νέα εταιρεία PW/C&L να ακολουθήσει στρατηγική δυοπωλιακής δεσπόζουσας θέσης που θα περιόριζε τη συμπεριφορά της τρίτης μεγαλύτερης εταιρείας και των μικρότερων εταιρειών ή θα τις παραγκώνιζε από την αγορά.

(118) Επιπλέον, ακόμα και εάν κάθε χώρα θεωρηθεί ως χωριστή γεωγραφική αγορά όσον αφορά την προσφορά ελεγκτικών και λογιστικών υπηρεσιών (βλέπε αιτιολογικές σκέψεις 19 και επόμενες), η PW/C&L δεν θα μπορούσε να ακολουθήσει παράλληλη συμπεριφορά σε κάθε χώρα, εφόσον θα έπρεπε να εναρμονίσει τη συμπεριφορά αυτή με πολλές διαφορετικές εταιρείες (KPMG, AA, E&Y ή DTTI), ανάλογα με τη χώρα. Δεν μπορεί εύλογα να υποτεθεί ότι μια εταιρεία θα αποδεχόταν τα ενδεχόμενα πλεονεκτήματα της παράλληλης συμπεριφοράς σε δεδομένη χώρα γνωρίζοντας ότι η παράλληλη συμπεριφορά μεταξύ της PW/C&L και μιας άλλης εταιρείας θα απέβαινε σε βάρος της σε μια άλλη χώρα. Τέτοια κατάσταση παράλληλης συμπεριφοράς με πολλές διαφορετικές εταιρείες δεν θα ήταν βιώσιμη, τουλάχιστον όχι μακροχρόνια.

iii) *Συμπέρασμα*

(119) Λαμβάνοντας υπόψη ότι μετά τη συγχώνευση πέντε τουλάχιστον ανταγωνιστές θα είναι παρόντες στην αγορά, ότι οι ανταγωνιστές αυτοί θα συνεχίσουν κατά πάσα πιθανότητα να συμμετέχουν στις διαδικασίες υποβολής προσφορών μέσω των οποίων εκφράζονται οι ανταγωνιστικές σχέσεις στις σχετικές αγορές, και ότι η συγχώνευση δεν θα οδηγήσει στην επικράτηση δύο κυριαρχικών εταιρειών στην αγορά, η Επιτροπή δεν μπορεί να συμπεράνει με βεβαιότητα ότι η συγχώνευση θα δημιουργούσε ή θα ενίσχυε μια ολιγοπωλιακή ή δυοπωλιακή δεσπόζουσα θέση σε καμία από τις αγορές ελεγκτικών και λογιστικών υπηρεσιών που οι «έξι μεγάλες» παρέχουν σε μεγάλες επιχειρήσεις στην Κοινότητα.

4. ***Υπηρεσίες φορολογικών συμβουλών και φοροτεχνικής στήριξης, συμβουλών διαχείρισης, υπηρεσίες συμβουλών σε επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν δυσχέρειες και υπηρεσίες χρηματοοικονομικής στήριξης σε επιχειρήσεις***

α) **Υπηρεσίες φορολογικών συμβουλών και φοροτεχνικής στήριξης**

(120) Στην αγορά αυτή, οι ελεγκτικές εταιρείες βρίσκονται σε έντονο ανταγωνισμό μεταξύ τους, με δικηγορικά γραφεία και με τράπεζες. Εάν τα μερίδια αγοράς υπολογιστούν κατά τρόπο ώστε να περιληφθούν όλοι οι προμηθευτές, τα μόνα κράτη μέλη στα οποία τα συνδυασμένα μερίδια αγοράς θα υπερβούν το 15 % είναι η Ισπανία (19,2 %) και η Ιρλανδία (18,6 %).

β) **Υπηρεσίες συμβουλών διαχείρισης**

(121) Τα συνδυασμένα μερίδια αγοράς δεν θα υπερβούν το 15 % σε κανένα κράτος μέλος. Οι ανταγωνιστές στον τομέα αυτό περιλαμβάνουν άλλες ελεγκτικές εταιρείες και παγκοσμίως γνωστές ειδικευμένες εταιρείες όπως η McKinsey, η Bain and Co., η Boston Consulting Group κ.λπ.

γ) **Υπηρεσίες σε επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν δυσχέρειες**

(122) Το μόνο κράτος μέλος στο οποίο το συνδυασμένο μερίδιο αγοράς υπερβαίνει το 15 % είναι το Ηνωμένο Βασίλειο (25,8 %). Μεταξύ των ανταγωνιστών περιλαμβάνονται δικηγορικά γραφεία και άλλες εταιρείες, καθώς και γραφεία ορκωτών λογιστών.

δ) **Συμβουλές χρηματοοικονομικής στήριξης σε επιχειρήσεις**

(123) Τα συνδυασμένα μερίδια αγοράς είναι πολύ χαμηλότερα από 15 % σε όλα τα κράτη μέλη και τα μέρη βρίσκονται σε ανταγωνισμό με τις κυριότερες εμπορικές τράπεζες και τις τράπεζες επενδύσεων.

ε) **Συμπέρασμα**

(124) Δεν υπάρχει ενδεχόμενο η συγκέντρωση να οδηγήσει σε δημιουργία ή ενίσχυση δεσπόζουσας θέσης στην Κοινότητα στις τέσσερις αγορές που αναφέρονται ανωτέρω.

VI. **ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ**

(125) Μπορεί, επομένως, να γίνει δεκτό ότι η σχεδιαζόμενη πράξη ούτε θα δημιουργήσει ούτε θα ενισχύσει δεσπόζουσα θέση που θα είχε ως αποτέλεσμα την ουσιαστική παρεμπόδιση του ανταγωνισμού σε σημαντικό τμήμα της κοινής αγοράς. Κατά συνέπεια, σύμφωνα με το άρθρο 2 παράγραφος 2 του κανονισμού για τις συγκεντρώσεις και το άρθρο 57 της συμφωνίας ΕΟΧ, η πράξη πρέπει να κηρυχθεί συμβιβάσιμη με την κοινή αγορά,

ΕΞΕΔΩΣΕ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΑ ΑΠΟΦΑΣΗ:

Άρθρο 1

Η προτεινόμενη συγκέντρωση μεταξύ της Price Waterhouse και της Coopers and Lybrand, η οποία κοινοποιήθηκε στις 11 Δεκεμβρίου 1997, κηρύσσεται συμβιβάσιμη με την κοινή αγορά και με την εφαρμογή της συμφωνίας ΕΟΧ.

Άρθρο 2

Η παρούσα απόφαση απευθύνεται στις εταιρείες:

Coopers & Lybrand
1, Embankment Place
UK-London WC2N 6NN

Price Waterhouse
Southwark Towers
32, London Bridge Street
UK-London SE1 9SY.

Βρυξέλλες, 20 Μαΐου 1998.

Για την Επιτροπή
Karel VAN MIERT
Μέλος της Επιτροπής

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ I

(%)

	Εκτιμώμενο μερίδιο αγοράς με βάση τα έσοδα							Διάρθρωση της αγοράς πριν τη συγχώνευση C&L-PW		Διάρθρωση της αγοράς μετά τη συγχώνευση C&L-PW	
	Coopers & Lybrand	Price Waterhouse	**C&L + PW**	Ernst & Young	KPMG	Arthur Andersen	Deloitte Touche	μερίδιο μεγαλύτερης εταιρείας πριν τη συγχώνευση	επωνυμία μεγαλύτερης εταιρείας	μερίδιο μεγαλύτερης εταιρείας μετά τη συγχώνευση	επωνυμία μεγαλύτερης εταιρείας
Αυστρία	10,0	10,6	**20,6**	23,1	31,6	8,9	15,8	31,6	KPMG	31,6	KPMG
Βέλγιο	17,6	11,1	**28,7**	26,4	19,5	12,1	13,2	26,4	Ernst & Young	28,7	C&L + PW
Δανία	17,9	8,6	**26,5**	13,8	29,3	8,5	21,9	29,3	KPMG	29,3	KPMG
Φινλανδία	29,2	3,5	**32,7**	15,1	29,5	14,9	7,8	29,5	KPMG	32,7	C&L + PW
Γαλλία	14,3	11,2	**25,5**	13,3	34,5	15,7	11,0	34,5	KPMG	34,5	KPMG
Γερμανία	33,5	5,1	**38,6**	11,4	31,9	9,5	8,6	33,5	Coopers & Lybrand	38,6	C&L + PW
Ελλάδα	18,9	8,1	**27,0**	15,7	17,2	27,3	12,8	27,3	Arthur Andersen	27,3	Arthur Andersen
Ισλανδία	10,2	0,0	**0,0**	N/C	> 20	10,2	10,2				
Ιρλανδία	14,5	19,6	**34,1**	14,8	23,6	13,4	14,0	23,6	KPMG	34,1	C&L + PW
Ιταλία	16,1	12,6	**28,7**	18,7	16,5	25,1	11,1	25,1	Arthur Andersen	28,7	C&L + PW
Λιχτενστάιν	< 10	N/C	**0,0**	N/C	N/C	N/C	N/C				
Λουξεμβούργο	19,0	11,0	**30,0**	15,0	13,0	8,0	23,0	23,0	Deloitte Touche	30,0	C&L + PW
Κάτω Χώρες	23,1	3,0	**26,1**	25,0	26,6	2,9	19,4	26,6	KPMG	26,6	KPMG
Νορβηγία	20,6	6,9	**27,5**	23,6	16,1	17,0	15,8	23,6	Ernst & Young	27,5	C&L + PW
Πορτογαλία	17,7	14,8	**32,5**	26,3	13,0	22,1	6,1	26,3	Ernst & Young	32,5	C&L + PW
Ισπανία	12,5	18,6	**31,1**	16,1	14,0	31,7	7,1	31,7	Arthur Andersen	31,7	Arthur Andersen
Σουηδία	30,0	4,0	**4,0**	23,0	27,0	5,0	11,0	30,0	Coopers & Lybrand	30,0	Coopers & Lybrand
Ηνωμένο Βασίλειο	19,3	15,8	**35,1**	16,6	22,7	13,1	12,5	22,7	KPMG	35,1	C&L + PW
Ευρώπη	21,9	9,9	**31,7**	15,7	25,9	13,8	12,7	25,9	KPMG	31,7	C&L + PW
Παγκόσμιο	18,0	12,0	**30,0**	17,0	20,0	17,0	16,0	20,0	KPMG	30,0	C&L + PW

Πηγή: στοιχεία του IAB που κοινοποιήθηκαν από τα μέρη με το έντυπο CO, σ. 34.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II

(%)

	Εκτιμώμενο μερίδιο αγοράς με βάση τα έσοδα							**Διάρθρωση της αγοράς πριν τη συγχώνευση C&L-PW**					**Διάρθρωση της αγοράς μετά τη συγχώνευση C&L-PW**				
	Coopers & Lybrand	Price Water-house	**C&L + PW**	Ernst & Young	KPMG	Arthur Andersen	Deloitte Touche	**μερίδια δύο μεγαλύ-τερων εται-ρειών πριν τη συγχώ-νευση**	μεγαλύ-τερη εταιρεία: μερίδιο αγοράς	επωνυμία μεγαλύτερης εταιρείας	δεύτερη μεγαλύ-τερη εταιρεία: μερίδιο αγοράς	επωνυμία δεύτερης μεγαλύτερης εταιρείας	**μερίδια δύο μεγαλύ-τερων εται-ρειών μετά τη συγχώ-νευση**	μεγαλύ-τερη εταιρεία: μερίδιο αγοράς	επωνυμία μεγαλύτερης εταιρείας	δεύτερη μεγαλύ-τερη εταιρεία: μερίδιο αγοράς	επωνυμία δεύτερης μεγαλύτερης εταιρείας
Αυστρία	10,0	10,6	**20,6**	23,1	31,6	8,9	15,8	**54,7**	31,6	KPMG	23,1	Ernst&Young	**54,7**	31,6	KPMG	23,1	Ernst&Young
Βέλγιο	17,6	11,1	**28,7**	26,4	19,5	12,1	13,2	**45,9**	26,4	Ernst&Young	19,5	KPMG	**55,1**	28,7	C&L + PW	26,4	Ernst&Young
Δανία	17,9	8,6	**26,5**	13,8	29,3	8,5	21,9	**51,2**	29,3	KPMG	21,9	Deloitte Touche	**55,8**	29,3	KPMG	26,5	C&L + PW
Φινλανδία	29,2	3,5	**32,7**	15,1	29,5	14,9	7,8	**58,7**	29,5	KPMG	29,2	Coopers & Lybrand	**62,2**	32,7	C&L + PW	29,5	KPMG
Γαλλία	14,3	11,2	**25,5**	13,3	34,5	15,7	11,0	**50,2**	34,5	KPMG	15,7	Arthur Andersen	**60,0**	34,5	KPMG	25,5	C&L + PW
Γερμανία	33,5	5,1	**38,6**	11,4	31,9	9,5	8,6	**65,4**	33,5	Coopers & Lybrand	31,9	KPMG	**70,5**	38,6	C&L + PW	31,9	KPMG
Ελλάδα	18,9	8,1	**27,0**	15,7	17,2	27,3	12,8	**46,2**	27,3	Arthur Andersen	18,9	Coopers & Lybrand	**54,3**	27,3	Arthur Andersen	27,0	C&L + PW
Ισλανδία	10,2	0,0	**0,0**	N/C	> 20	10,2	10,2										
Ιρλανδία	14,5	19,6	**34,1**	14,8	23,6	13,4	14,0	**43,2**	23,6	KPMG	19,6	Price Water-house	**57,7**	34,1	C&L + PW	23,6	KPMG
Ιταλία	16,1	12,6	**28,7**	18,7	16,5	25,1	11,1	**43,8**	25,1	Arthur Andersen	18,7	Ernst&Young	**53,8**	28,7	C&L + PW	25,1	Arthur Andersen
Λιχτενστάιν	< 10	N/C	**0,0**	N/C	N/C	N/C	N/C										
Λουξεμβούργο	19,0	11,0	**30,0**	15,0	13,0	8,0	23,0	**42,0**	23,0	Deloitte Touche	19,0	Coopersd & Lybrand	**53,0**	30,0	C&L + PW	23,0	Deloitte Touche
Κάτω Χώρες	23,1	3,0	**26,1**	25,0	26,6	2,9	19,4	**51,6**	26,6	KPMG	25,0	Ernst&Young	**52,7**	26,6	KPMG	26,1	C&L + PW
Νορβηγία	20,6	6,9	**27,5**	23,6	16,1	17,0	15,8	**44,2**	23,6	Ernst&Young	20,6	Coopers & Lybrand	**51,1**	27,5	C&L + PW	23,6	Ernst&Young

(%)

	Εκτιμώμενο μερίδιο αγοράς με βάση τα έσοδα							**Διάρθρωση της αγοράς πριν τη συγχώνευση C&L-PW**					**Διάρθρωση της αγοράς μετά τη συγχώνευση C&L-PW**				
	Coopers & Lybrand	Price Water-house	**C&L + PW**	Ernst & Young	KPMG	Arthur Andersen	Deloitte Touche	**μερίδια δύο μεγαλύ-τερων εται-ρειών πριν τη συγχώ-νευση**	μεγαλύ-τερη εταιρεία: μερίδιο αγοράς	επωνυμία μεγαλύτερης εταιρείας	δεύτερη μεγαλύ-τερη εταιρεία: μερίδιο αγοράς	επωνυμία δεύτερης μεγαλύτερης εταιρείας	**μερίδια δύο μεγαλύ-τερων εται-ρειών μετά τη συγχώ-νευση**	μεγαλύ-τερη εταιρεία: μερίδιο αγοράς	επωνυμία μεγαλύτερης εταιρείας	δεύτερη μεγαλύ-τερη εταιρεία: μερίδιο αγοράς	επωνυμία δεύτερης μεγαλύτερης εταιρείας
Πορτογαλία	17,7	14,8	**32,5**	26,3	13,0	22,1	6,1	**48,4**	26,3	Ernst&Young	22,1	Arethur Andersen	**58,8**	32,5	C&L + PW	26,3	Ernst&Young
Ισπανία	12,5	18,6	**31,1**	16,1	14,0	31,7	7,1	**50,3**	31,7	Arthur Andersen	18,6	Price Water-houise	**62,8**	31,7	Arthur Andersen	31,1	C&L + PW
Σουηδία	30,0	4,0	**4,0**	23,0	27,0	5,0	11,0	**57,0**	30,0	C&L Sweden	27,0	KPMG	**57,0**	30,0	C&L Sweden	27,0	KPMG
Ηνωμένο Βασίλειο	19,3	15,8	**35,1**	16,6	22,7	13,1	12,5	**42,0**	22,7	KPMG	19,3	Coopers & Lybrand	**57,8**	35,1	C&L + PW	22,7	KPMG
Ευρώπη	21,9	9,9	**31,7**	15,7	25,9	13,8	12,7	**47,8**	25,9	KPMG	21,9	Coopers & Lybrand	**57,6**	31,7	C&L + PW	25,9	KPMG
Παγκόσμιο	18,0	12,0	**30,0**	17,0	20,0	17,0	16,0	**38,0**	20,0	KPMG	18,0	Coopers & Lybrand	**50,0**	30,0	C&L + PW	20,0	KPMG

Πηγή: στοιχεία του IAB που κοινοποιήθηκαν από τα μέρη με το έντυπο CO, σ. 34.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ III

(%)

	Εκτιμώμενο μερίδιο αγοράς με βάση τα έσοδα							Διάρθρωση της αγοράς πριν τη συγχώνευση C&L-PW					Διάρθρωση της αγοράς μετά τη συγχώνευση C&L-PW				
	Coopers & Lybrand	Price Waterhouse	**C&L + PW**	Ernst & Young	KPMG	Arthur Andersen	Deloitte Touche	**Ιδιοταίρεζ ανοδικήν αγοράς μερίδιο**	Δεύτερη μεγαλύτερη αγορά μερίδιο		Τρίτη μεγαλύτερη αγορά μερίδιο		**Ιδιοταίρεζ ανοδικήν αγοράς μερίδιο**	Δεύτερη μεγαλύτερη αγορά μερίδιο		Τρίτη μεγαλύτερη αγορά μερίδιο	
Αυστρία	10,0	10,6	**20,6**	23,1	31,6	8,9	15,8	**70,5**	31,6	KPMG	23,1	Ernst & Young	15,8	Deloitte Touche	**75,3**	31,6	KPMG	23,1	Ernst & Young	20,6	C&L + PW
Βέλγιο	17,6	11,1	**28,7**	26,4	19,5	12,1	13,2	**63,5**	26,4	Ernst & Young	19,5	KPMG	17,6	Coopers & Lybrand	**74,6**	28,7	C&L + PW	26,4	Ernst & Young	19,5	KPMG
Δανία	17,9	8,6	**26,5**	13,8	29,3	8,5	21,9	**69,1**	29,3	KPMG	21,9	Deloitte Touche	17,9	Coopers & Lybrand	77,7	29,3	KPMG	26,5	C&L + PW	21,9	Deloitte Touche
Φινλανδία	29,2	3,5	**32,7**	15,1	29,5	14,9	7,8	**73,8**	29,5	KPMG	29,2	Coopers & Lybrand	15,1	Ernst & Young	**77,3**	32,7	C&L + PW	29,5	KPMG	15,1	Ernst & Young
Γαλλία	14,3	11,2	**25,5**	13,3	34,5	15,7	11,0	**64,5**	34,5	KPMG	15,7	Arthur Andersen	14,3	Coopers & Lybrand	**75,7**	34,5	KPMG	25,5	C&L + PW	15,7	Arthur Andersen
Γερμανία	33,5	5,1	**38,6**	11,4	31,9	9,5	8,6	**76,8**	33,5	Coopers & Lybrand	31,9	KPMG	11,4	Ernst & Young	**81,9**	38,6	C&L + PW	31,9	KPMG	11,4	Ernst & Young
Ελλάδα	18,9	8,1	**27,0**	15,7	17,2	27,3	12,8	**63,4**	27,3	Arthur Andersen	18,9	Coopers & Lybrand	17,2	KPMG	**71,5**	27,3	Arthur Andersen	27,0	C&L + PW	17,2	KPMG
Ισλανδία	10,2	0,0	**0,0**	N/C	> 20	10,2	10,2	**0,0**													
Ιρλανδία	14,5	19,6	**34,1**	14,8	23,6	13,4	14,0	**58,0**	23,6	KPMG	19,6	Price Waterhouse	14,8	Ernst & Young	**72,5**	34,1	C&L + PW	23,6	KPMG	14,8	Ernst & Young
Ιταλία	16,1	12,6	**28,7**	18,7	16,5	25,1	11,1	**60,3**	25,1	Arthur Andersen	18,7	Ernst & Young	16,5	KPMG	**72,5**	28,7	C&L + PW	25,1	Arthur Andersen	18,7	Ernst & Young

(%)

	Εκτιμώμενο μερίδιο αγοράς με βάση τα έσοδα							Διάρθρωση της αγοράς πριν τη συγχώνευση C&L-PW				Διάρθρωση της αγοράς μετά τη συγχώνευση C&L-PW			
	Coopers & Lybrand	Price Waterhouse	**C&L + PW**	Ernst & Young	KPMG	Arthur Andersen	Deloitte Touche	**μερίδια των μεγαλύτερων εταιρειών μετά τη συγχώνευση**	3η μεγαλύτερη ελεγκτική εταιρεία: μερίδιο αγοράς	3η μεγαλύτερη ελεγκτική εταιρεία: μερίδιο αγοράς	3η μεγαλύτερη ελεγκτική εταιρεία: μερίδιο αγοράς	**μερίδια των μεγαλύτερων εταιρειών μετά τη συγχώνευση με C&L-PW**	3η μεγαλύτερη ελεγκτική εταιρεία: μερίδιο αγοράς	3η μεγαλύτερη ελεγκτική εταιρεία: μερίδιο αγοράς	3η μεγαλύτερη ελεγκτική εταιρεία: μερίδιο αγοράς
Λιχτενστάιν	< 10	N/C	**0,0**	N/C	N/C	N/C	N/C	**0,0**							
Λουξεμβούργο	19,0	11,0	**30,0**	15,0	13,0	8,0	23,0	**57,0**	23,0 Deloitte Touche	19,0 Coopers & Lybrand	15,0 Ernst & Young	**68,0**	30,0 C&L + PW	23,0 Deloitte Touche	15,0 Ernst & Young
Κάτω Χώρες	23,1	3,0	**26,1**	25,0	26,6	2,9	19,4	**74,7**	26,6 KPMG	25,0 Ernst & Young	23,1 Coopers & Lybrand	77,7	26,6 KPMG	26,1 C&L + PW	25,0 Ernst & Young
Νορβηγία	20,6	6,9	**27,5**	23,6	16,1	17,0	15,8	**61,2**	23,6 Ernst & Young	20,6 Coopers & Lybrand	17,0 Arthur Andersen	**68,1**	27,5 C&L + PW	23,6 Ernst & Young	17,0 Arthur Andersen
Πορτογαλία	17,7	14,8	**32,5**	26,3	13,0	22,1	6,1	**66,1**	26,3 Ernst & Young	22,1 Arthur Andersen	17,7 Coopers & Lybrand	**80,9**	32,5 C&L + PW	26,3 Ernst & Young	22,1 Arthur Andersen
Ισπανία	12,5	18,6	**31,1**	16,1	14,0	31,7	7,1	**66,4**	31,7 Arthur Andersen	18,6 Price Waterhouse	16,1 Ernst & Young	**78,9**	31,7 Arthur Andersen	31,1 C&L + PW	16,1 Ernst & Young
Σουηδία	30,0	4,0	**4,0**	23,0	27,0	5,0	11,0	**80,0**	30,0 C&L Sweden	27,0 KPMG	23,0 Ernst & Young	**80,0**	30,0 C&L Sweden	27,0 KPMG	23,0 Ernst & Young
Ηνωμένο Βασίλειο	19,3	15,8	**35,1**	16,6	22,7	13,1	12,5	**58,6**	22,7 KPMG	19,3 Coopers & Lybrand	16,6 Ernst & Young	**74,4**	35,1 C&L + PW	22,7 KPMG	16,6 Ernst & Young
Ευρώπη	21,9	9,9	**31,7**	15,7	25,9	13,8	12,7	**63,5**	25,9 KPMG	21,9 Coopers & Lybrand	15,7 Ernst & Young	**73,3**	31,7 C&L + PW	25,9 KPMG	15,7 Ernst & Young
Παγκόσμιο	18,0	12,0	**30,0**	17,0	20,0	17,0	16,0	**55,0**	20,0 KPMG	18,0 Coopers & Lybrand	17,0 Ernst & Young	**67,0**	30,0 C&L + PW	20,0 KPMG	17,0 Ernst & Young

Πηγή: στοιχεία του IAB που κοινοποιήθηκαν από τα μέρη με το έντυπο CO, σ. 34.